

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Potravinová krize v afrických rozvojových zemích

Food Crisis in the African Developing Countries

Student: Barbora Stanovská

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Michaela Tichá

Ostrava 2010

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Barbora Stanovská**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Potravinová krize v afrických rozvojových zemích**
Food Crisis in the African Developing Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Problematika rozvojových zemí – teoretická východiska
3. Problém potravinové nedostatečnosti ve vybraných afrických zemích
4. Ekonomické a politické nástroje pro řešení potravinových krizí
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

COLLIER, P. The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It. New York : Oxford University Press, 2007. 200 s. ISBN 978-0-19-531145-7.

FERRO, M. Dějiny kolonizací. Od dobývání až po nezávislost 13. – 20. století. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7106-837-2.

MAJEROVÁ, I. Rozvojové ekonomiky. 1. vyd. Karviná : Slezská univerzita v Opavě. Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2008. 170 s. ISBN 978-80-7248-459-1.

SIRŮČEK, P. a kolektiv. Hospodářské dějiny a ekonomické teorie (Vývoj – Současnost – Výhledy). 1.vyd. Slaný : Melandrium, 2007. 511 s. ISBN 978-80-86175-03-4.

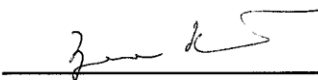
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

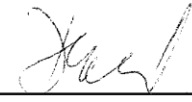
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Michaela Tichá**

Datum zadání: 20.11.2009

Datum odevzdání: 07.05.2010

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně všech příloh vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou použitou literaturu.“

Dne: 7.5.2010

Podpis:

Poděkování:

Děkuji Ing. Michaeli Tiché, která mi dávala cenné rady a ochotně pomáhala při tvorbě této bakalářské práce.

Obsah:

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Problematika rozvojových zemí – teoretická východiska.....	2
2.1.Obecná charakteristika rozvojových zemí	2
2.2.Vymezení afrického kontinentu	6
2.3.Koloniální minulost a dekolonizace afrických zemí	6
2.4.Problémy afrických zemí	9
2.5.Hlad a podvýživa.....	13
3. Problém potravinové nedostatečnosti ve vybraných zemích	17
3.1.Zemědělství	17
3.2.Produktivita zemědělství	17
3.3.Potravinová nedostatečnost v zemích východní Afriky	21
3.4.Příčiny potravinových krizí.....	24
4. Ekonomické a politické nástroje pro řešení potravinových krizí	30
4.1.Politické nástroje	30
4.2.Zahraniční obchod a jeho průběh v jednotlivých vybraných zemích.....	33
4.3.Shrnutí a nástin možných řešení.....	41
5. Závěr.....	45
Seznam použité literatury.....	46
Seznam zkratk	
Seznam příloh	

1. Úvod

Problematika nedostatku potravin je velmi diskutovaným problémem, který je často medializován a je proto předmětem zájmu mnoha lidí a organizací. Tyto se snaží rozvojovým státům pomoci nejen finančně, ale snaží se zejména do těchto zemí přinést osvětu ve formě vzdělání či zlepšených zdravotních podmínek, které jsou pro rozvoj tohoto třetího světa tolik důležité.

Cílem mé práce bude analýza příčin potravinové nedostatečnosti ve vybraných afrických zemích a následný návrh možných řešení. Pro svou práci jsem si vybrala země východní Afriky, které jsou odborníky považovány za velmi problémové z hlediska potravinové nedostatečnosti. Jedná se o Somálsko, Tanzanii, Etiopii, Keňu, Ugandu a Súdán.

V první kapitole této práce se budu zabývat zejména vymezením základních pojmů a popisu obecných problémů rozvojových zemí v Africe jako je nedostatečná zdravotní stránka a s tím spojené nemoci, dále také populační problém nebo kolonizační a dekolonizační minulost těchto zemí.

Druhá kapitola bude zaměřena na konkrétní problémy, které jsou důvodem potravinových krizí v oblasti východní Afriky.

Ve třetí kapitole se pak budu orientovat na nástroje, které mají následky vznikající při potravinových krizích, zmenšit či zcela omezit. Popíšu pomoc, která je společností mnohdy zavrhována, avšak stále používána (rozvojová pomoc) a také pomoc, která by rozvojovému světu podle většiny odborníků pomohla nejvíce, ale je velmi náročné (pro některé rozvinuté země nežádoucí) ji zavést. Jedná se zejména o uvolnění trhů a všeobecnou problematiku zahraničního obchodu.

Pro svou práci použiji metodu deskriptivní analýzy.

Teoretická část mé práce bude vycházet zejména z tištěných českých zdrojů, které se touto problematikou zabývají. Zdroje informací pro třetí a čtvrtou část budu čerpat zejména z mezinárodních organizací zabývajících se tímto problémem. Jedná se například o FAO, WFP či Světovou banku. Tyto zdroje jsou dostupné pouze v elektronické podobě a jejich prezentace vyžaduje nejdříve jejich překlad.

2. Problematika rozvojových zemí – teoretická východiska

2.1. Obecná charakteristika rozvojových zemí

Pro termín rozvojové země, kterým označujeme nejméně rozvinuté nebo dokonce zaostalé státy světa, neexistuje jednotná definice. V současné době však alespoň existují různá pojetí, která usnadňují vymezení těchto zemí.

Pojem jako takový vznikl cca před 40 lety a roku 1964 byl poprvé použit na zasedání Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD I.). Na této konferenci bylo použito tzv. užší pojetí vymezení rozvojových zemí. Hlavními kritérii tohoto pojetí je hledisko politické samostatnosti a charakter sociálně ekonomických vztahů, podle nichž patří do skupiny rozvojových zemí všechny země a teritoria v Africe, Americe, Asii a Oceánii, která získala nezávislost a nejsou zahrnuta do rozvinutých ekonomik, jižní a východní Evropy a Společenství nezávislých států (SNS).

Ve všeobecném měřítku jsou obvykle však považovány za rozvojové země takové, které prošly kolonizací a následnou dekolonizací. Poté získaly státní samostatnost, avšak jejich ponurá minulost jim je překážkou v rozvoji společenské a ekonomické struktury.

Pro vymezení, jestli daná země je či není rozvojovou, nám také slouží ekonomické ukazatele, jako je např. střední délka života, podíl zemědělství na tvorbě HDP a celkové zaměstnanosti, stupeň gramotnosti obyvatelstva, úroveň výživy či stupeň urbanizace. Klasickým problémem rozvojových zemí je též velice nízká úroveň investic uvnitř země, nízká produktivita práce, vysoká nezaměstnanost, rychlý populační růst, nedostatečná dopravní síť, hospodářská a finanční závislost většinou jen na několika exportních výrobcích.[48]

Dle Světové banky je za rozhodující kritérium považován pouze jediný faktor, a to veličina, která ukazuje ekonomickou úroveň vyjádřenou v makroekonomickém důchodu přepočteném na jednoho obyvatele dle PPP (parita kupní síly). Jedná se o tzv. širší pojetí rozvojových zemí.

Na základě svého hrubého národního důchodu na obyvatele jsou státy dále klasifikovány na:

- státy s nízkými příjmy (low – income);
- státy se středními příjmy, (dále se dělí na nižší střední a vyšší střední),(middle-income);
- státy s vysokými příjmy (high - income), které nejsou členy OECD.

Následující tabulka zobrazuje rozdělení afrických zemí dle Světové banky. Toto rozdělení řadí státy do jednotlivých skupin vymezujících jejich stupeň rozvojovosti dle parity kupní síly (PPP).

Tabulka 2.1 – Skupiny afrických zemí dle HDP / obyvatel v USD v roce 2008 (PPP)

Důchodová skupina	Počet zemí	HDP / obyvatel
Nízké příjmy	30	méně než 975
Nižší střední příjmy	10	976 - 3 855
Vyšší střední příjmy	7	3 856-11 906
Vysoké příjmy	1	

Zdroj: The World Bank [67]. Vlastní zpracování.

Jako jediná na tomto kontinentu se řadí k ekonomikám s vysokými příjmy Rovnicková Guinea. Je to zejména kvůli tomu, že zde v 90. letech byla nalezena rozsáhlá ložiska ropy. Tento fakt přispěl zásadní měrou k prudkému ekonomickému růstu této malé země v posledních letech. Rovnicková Guinea je jednou z nejrychleji rostoucích ekonomik na světě. Díky Světové bance tak může být zařazena do této kategorie. Jak už ale bylo zmíněno, Světová banka toto rozdělení uskutečňuje pouze na základě údajů o HDP/obyvatele, nezohledňuje tedy sociální ukazatele, které v Guinei neodpovídají vysoké úrovni vytvořeného ročního HDP. Tento stát je považován za jeden z nejzkorumpovanějších v Africe. Problémem zde zůstává nestabilní politické klima, etnické a sociální nepokoje, korupce a zneužívání bohatství ropy k vnitropolitickým účelům, kdy většina výnosů z ropy končí v rukou rodiny prezidenta a obyvatelstvo tak zůstává žít v chudobě.[99]

Naopak země s nízkými příjmy jsou např. Rwanda, Uganda, Kongo, Súdán, Libérie, Eritrea, Somálsko, Etiopie, Niger, Togo, Keňa, Čad, Burundi, Benin, Ghana, Burkina Faso, Malawi, Mali.[63]

Toto členění Světové banky je odlišné od užší koncepce, neboť v tomto případě jsou do rozvojových zemí zařazeny také země s vysokým důchodem. Je to z důvodu ekonomické struktury a také díky způsobu, jakým jednotlivé vlády své státy řídí.

Některé země se hlásí k rozvojovosti dobrovolně, a to z toho důvodu, že zařazení do skupiny rozvojových zemí jim naskýtá mnohá zvýhodnění. Jedná se zejména o čerpání

Oficiální rozvojové pomoci (Official Development Assistance, ODA), kterou poskytuje již zmíněná Světová banka a IMF. Díky tomuto statusu mohou státy také čerpat různé zvýhodněné půjčky a úvěry.

Podobné členění jako Světová banka má také Mezinárodní měnový fond. Jeho členění je odrazem polarizace světa na Východ a Západ, které bylo uskutečněno po 2. světové válce. To přineslo rozdělení světa na rozvinuté tržní ekonomiky, centrálně plánované ekonomiky a rozvojové země.

Tabulka 2.2 - Rozdělení zemí dle MMF

Skupina	Počet zemí
<i>Vyspělé ekonomiky</i>	33
eurozóna	16
země G7	7
nově industrializované země Asie	4
<i>Emerging markets</i> ¹ a rozvojové ekonomiky	149
země Afriky	50
země střední a východní Evropy	14
SNS a Mongolsko	13
země rozvojové Asie	26
země Blízkého Východu ²	14
země západní polokoule (Amerika, Karibik) Karibik)	32

Zdroj: IMF [42]. Vlastní zpracování.

Jiné členění je také odrazem rozdílu mezi chudými státy Jihu a bohatými státy Severu. Mezi státy bohatého Severu jsou řazeny státy západní Evropy, USA, Kanada, Nový Zéland, Japonsko, Austrálie. Ostatní jsou zařazeny do kategorie chudý Jih.

HDI

Ekonomický potenciál zemí lze prezentovat nejen na základě ukazatele jako je HDP/obyvatele, ale také díky jiným ukazatelům. V dnešní době je hojně využíván index, který je indexem složeným a u zemí hodnotí průměrné úspěchy ve třech základních

¹ Rychle se rozvíjející ekonomiky

² Arabský poloostrov a Egypt

aspektech lidského rozvoje: zdraví, znalosti a slušnou životní úroveň. Zdraví se měří pomocí délky života při narození, úroveň vzdělanosti se stanovuje jako podíl gramotného obyvatelstva a jako kombinovaný podíl populace z příslušné věkové skupiny navštěvující školy prvního, druhého a třetího stupně. Hmotná životní úroveň je vyjádřena jako hrubý domácí produkt na osobu v USD, který je přepočítáván na paritu kupní síly.

Průlomem pro HDI bylo vytvoření jednotné statistiky, která měla sloužit jako referenční rámec pro sociální a ekonomický rozvoj. Index lidského rozvoje nabývá hodnot mezi 0-1, přičemž hodnota blízká 1 je přiřčena nejvyspělejšímu státu.

Na základě hodnoty HDI je možné státy rozdělit do tří skupin:

- státy s vysokou úrovní lidského rozvoje ($HDI \geq 0,8$)
- státy se střední úrovní lidského rozvoje ($HDI = 0,5 - 0,799$)
- státy s nízkou úrovní lidského rozvoje ($HDI \leq 0,5$). [34].

Tabulka 2.3- Hodnocení vybraných afrických států dle HDI

Vysoká úroveň lidského rozvoje	Střední úroveň lidského rozvoje	Nízká úroveň lidského rozvoje
Seychely	Uganda	Eritrea
Mauricius	Keňa	Togo
	Botswana	Rwanda
	Bhútán	Gambie
	Angola	Čad
	Súdán	Etiopie
	Ghana	Sierra Leone

Zdroj: Human Development Reports 2009 [38]. Vlastní zpracování.

Nejhorší pozici roku 2009 na světových žebříčcích zabírá Niger (0,340) a Sierra Leone (0,365). Na nejlepších místech naopak stojí Seychely (0,845) a Mauricius (0,804). Tyto jsou zejména ovlivněny nebývalým cestovním ruchem, díky němuž do zemí proudí obrovské finanční prostředky, které jsou pro rozvoj společnosti nezbytným faktorem. [40]

Africké státy tedy všeobecně můžeme zařadit do kategorie s nízkou úrovní lidského rozvoje viz příloha č. 1.

2.2. Vymezení afrického kontinentu

Geografie

Afrika je po Asii největším kontinentem. Světadíl leží po obou stranách rovníku a charakteristickým rysem Afriky je podobná vzdálenost nejsevernějších a nejjihnějších míst od rovníku.

Vymezení afrického kontinentu není nikde stanoveno jednotně. Existuje více názorů, jakým způsobem jej lze členit. Afrika se skládá z 50 (někde je uváděno 53) států, a proto na tuto problematiku nahlíží každý po svém. Podle převážné většiny autorů se však dá rozdělit následujícím způsobem do pěti regionálních celků: západní Afrika (Benin, Burkina Faso, Gabon, Gambie, Ghana, Guinea – Bissau, Kamerun, Kapverdy, Libérie, Mali, Niger, Nigérie, Sierra Leone, Rovníková Guinea, Senegal, Svatý Tomáš, Princův ostrov, Togo, Pobřeží slonoviny), východní Afrika (Burundi, Džibutsko, Komory, Rwanda, Seychely, Tanzanie, Uganda, Etiopie, Súdán, Eritrea, Somálsko, Keňa), střední Afrika (Čad, Středoafriická republika, Demokratická republika Kongo), jižní Afrika (Angola, Jihoafrická republika, Namibie, Mozambik, Botswana, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mauricius, Svazijsko, Zambie a Zimbabwe) a severní Afrika, která je ale řazena k Blízkému a Střednímu východu.[52]

Oblast subsaharské Afriky, nazývané též černá Afrika, pokrývá území jižně od Sahary. Jedná se tedy o státy, které se nacházejí pod 20. rovnoběžkou směrem na jih. Jsou to tedy všechny regionální celky kromě severní Afriky.[15]

V subsaharské Africe se nacházejí dva státy, které jsou nejnáchylnější k potravinovým krizím a hladomorům. Jedná se o Etiopii a Súdán, které jsou situovány na východě kontinentu, a proto se právě oblastí východní Afriky budu zabývat podrobněji. Předmětem mého zájmu pak budou především státy Etiopie a Eritrea, Súdán, Somálsko, Uganda, Keňa a Tanzanie. Tyto státy mají z východních zemí největší rozlohu a problematika potravinových krizí a hladomorů, která je předmětem mé práce, je zde velmi rozšířeným problémem. [3]

2.3. Koloniální minulost a dekolonizace afrických zemí

Kolonizace

Počátky kolonizace zde nastaly již v 16. století, kdy evropskými velmocemi, především Nizozemci a Portugalci, byly vybudovány pobřežní stanice určené pouze k obchodu. Tyto obchody neovlivňovaly Afriku negativním způsobem, právě naopak,

díky nim docházelo k rozvoji obchodu mezi jednotlivými státy na území tohoto kontinentu.

Na druhou stranu již roku 1441 byli do Lisabonu přivezeni první černí otroci právě z afrického kontinentu. Zásahu na tom nesou Portugalci, kteří tak postupem času světu ukázali, že v Africe lze najít prakticky zdarma pracovní sílu. Rostoucí požadavky po levnější síle brzy přivedly do západní Afriky všechny evropské námořní velmoci a nastalo dlouhé období neomezeného otrokářství. Zbraně a lihoviny se vyměňovaly za otroky. Rovněž mnoho kmenů při západním pobřeží se věnovalo tomuto obchodu a provozovalo hony na příslušníky sousedních kmenů. Počty otroků neskutečně rostly - jen v roce 1771 bylo na 63 britských lodí naloděno přes 23 tisíc otroků. Během tří století se pak odhaduje, že otrokáři odvezli do Ameriky kolem dvaceti miliónů otroků. Tyto sumy ale navíc nezahrnují otroky, kteří zahynuli v nelidských podmínkách při přepravě lodí. [100]

Evropské země pak začaly africký kontinent okupovat oficiálně až koncem 19. století. Důvodem kolonizace byl zejména rozmach průmyslové revoluce. Bylo zapotřebí odbytiště pro nadbytečné zboží, nutná obsluha strojů v evropských továrnách a také bylo nutností najít nové surovinové zdroje, na které byla Afrika velice bohatá. Přesvědčenost Evropanů, že jsou nejrozvinutější civilizací na světě, vedla k myšlence, že kolonizace představuje šíření vzdělanosti a pokrokovosti do okolního světa. Jako další důvod ke kolonizaci uváděly rozvinuté státy také možnost šíření křesťanství do afrických zemí. Šlo zejména o to, že souhlas církve s kolonizací měl svůj význam pro veřejný souhlas tohoto vpádu a okupace cizího území.

Kolonizační proces byl zde velmi rychlý. Během 10 let mezi lety 1880 – 1890 byla rozdělena téměř celá Afrika a to zejména mezi největší evropské průmyslové mocnosti (Francie, Británie, Německo). Státy si rozdělily podle poledníků a rovnoběžek bez ohledu na obyvatelstvo Afriky. Největší díl v západní a centrální Africe získala Francie, které pouze na pobřeží dokázali konkurovat Portugalci, Britové a dočasně Němci. Východní a jižní část ukořistila Británie. Díky tomuto bezcitnému kroku došlo k rozdělení spřátelených kmenů a naopak ke spojení kmenů nespřátelených. Toto vedlo k dalším desetiletím plných nenávisti a bojů. Na rozepře, které vznikaly díky dělení kolonií, zejména pak díky konfliktům kolem Konga, o které se přeli belgický král Leopold, jeho agent Henry Stanley a jménem Francie pak Pierre de Brazza, poukázal německý kancléř Otto von Bismarck. Díky němu se roku 1884 konala Berlínská konference. Úmysly Bismarcka však byly zejména takové, že chtěl touto konferencí potvrdit svou roli arbitra mezinárodních sporů, a následně se k honu za kořisti připojit.

I přes tento fakt bylo výsledkem této konference povolení volného obchodu, dopravy na kontinentu, vyloučení obchodu s otroky a také se zajistila nezávislost svobodného státu Kongo pod vládou Leopoldovou (od roku 1908 Belgické Kongo). [30]

Před první světovou válkou bylo rozdělení Afriky mezi evropské státy téměř dokončeno. Francie ovládla v Africe nejvíce plochy, ale Británie měla bohatší oblasti a měla i více podřízeného obyvatelstva. Navíc Británie kontrolovala dvě ze čtyř největších afrických řek - Nil a Niger.

Oblast východní Afriky byla na počátku 19. až do konce 20. století kolonizována především Brity (Keňa, Somálsko, Súdán, Tanzanie, Uganda), Belgičany, Italy (Eritrea a Etiopie), Francouzi (Džibutsko) a Němci. Tito se tady nesnažili o vybudování rozsáhlejších obchodních sítí, ale především o vytvoření formální koloniální nadvlády v těchto zemích. Místní obyvatelstvo zakládalo různá hnutí odporu proti koloniálním mocnostem, která poukazovala na nespokojenost afrických obyvatel s nastávající evropskou nadvládou. Evropané zde k sobě připojovali území několika států. Roku 1952 Valné shromáždění OSN rozhodlo o přidružení Eritrei k Etiopii. Po pozdějším zrušení autonomie Etiopie nastaly rozsáhlé konflikty s Eritrejskou lidovou osvobozenou frontou. Navíc tyto dva státy jsou postihovány opakovaně ničivým suchem a vlnami hladomoru. Snahy o upevnění demokracie zde jsou proto i nadále narušovány etnickými, politickými konflikty a období kolonizace pro ně mělo nevídané důsledky. [64]

Dekolonizace

Obyvatelé Afriky se proti kolonizaci stavěli s notnou mírou odporu. Postupem času však jejich odhodlání stavět se proti evropským mocnostem otupovalo, a to zejména díky politice, kterou dobyvatelé v té dané zemi prováděli, a také kvůli evangelizaci. Krátce po druhé světové válce však místní obyvatelé opět našli sílu se proti okupaci postavit, a to zejména díky tomu, že nastala jakási druhá koloniální okupace, která přísně kontrolovala zemědělskou výrobu, což bylo pro místní obyvatelstvo závažným problémem. Ve východní Africe se nejzřetelněji projevil rozpor, v němž na jedné straně stály nároky obnovujícího se hospodářského rozvoje, který se pojil s globalizací trhů a jehož důsledkem bylo pronikání koloniálního systému i do těch nejvzdálenějších venkovských oblastí, a na straně druhé špatně ovládaná vůle po přechodu od přímé či nepřímé správy k zastupitelskému systému. V Ugandě či Keni způsobily tyto rozpory růst nacionalismu a ostražitosti.[30]

Dalším důvodem, proč dekolonizace začala, byl fakt, že po válce začal ustupovat průmysl a do popředí se dostaly služby, věda a výzkum. Okupované kolonie začaly být již tedy prakticky nevyužívány co se týče např. pracovní síly. V Africe byli obyvatelé nevzdělaní a chudí, a proto se stali pro rozvinuté ekonomiky zcela nezajímavými. Země, které byly rozvinuté a držely nad těmito státy nadvládu, se zde ani svou novou výrobu nepokusily přesunout. Místo pomoci tomuto kontinentu došlo k tomu, že se země svých kolonií zřekly. V tomto období je pro Afriku velmi významný rok 1960, který je nazýván též Rokem Afriky, v němž dosáhlo nezávislosti 17 kolonií (Kamerun, Togo, Mali, Senegal, Madagaskar, Dahome, Niger, Horní Volta, Pobřeží slonoviny, Čad, Kongo, Gabun, Mauretánie, Středoafriická republika, britské a italské Somálsko a Nigérie) a další bezprostředně poté.

Nové státy však bohužel vznikaly bez jakýchkoliv politických tradic. Jediná politická správa do té doby byla přizpůsobena struktuře politiky evropských kolonizátorů, která neodpovídala demokracii. Státy byly zvyklé na politiku, kterou znaly z koloniálních dob, což přispívalo k nestabilitě vnitropolitických vztahů a vytvářela se půda pro převzetí moci ozbrojenými složkami. Zásahy ozbrojených sil se zejména v subsaharské Africe staly téměř denní záležitostí. Mezi státy, ve kterých se vedly tyto ozbrojené boje, patří například Kongo, Benin, Madagaskar, Etiopie, Uganda, či Středoafriická republika. Byla tedy potřebná následná profesionalizace armády, ke které ale paradoxně obyvatelé měli odpor z dob, kdy docházelo ke kolonizaci.

2.4. Problémy afrických zemí

Ze všech kontinentů je Afrika nejtropičtější, což zdržovalo její ekonomický rozvoj. Již po celá desetiletí je považována za nejchudší makroregion světa, a to i přes dostatek přírodních zdrojů. Existuje mnoho teorií, které se zabývají problematikou chudoby a zaostalosti tohoto světadílu. Mezi nejznámější teorie chudoby můžeme uvést např. tzv. teorii bludného kruhu, která je jednou z nejjednodušších a také nejvíce rozšířenou teorií chudoby.

Teorie spočívá v tom, že všechny komponenty jsou vzájemně kruhově propojeny. V tomto pojetí vedou nízké důchody k nízkým úsporám, nízké úspory zpomalují růst kapitálu, nedostatečný kapitál brání zavádění nových strojů a rychlému růstu produktivity a nízká produktivita vede opět na začátek, tedy k nízkým důchodům. Nalézt způsob, jak se ze zaostalosti dostat, je obtížné, avšak ne nemožné. Každá země na problematiku nahlíží s ohledem na své kulturní zvyklosti, společenské návyky a také na náboženství. Všechny

tyto aspekty jsou velmi důležité a neoddělitelné, přesto však existují společné ekonomické zákonitosti, které je nutné provádět současně a ve vzájemném souladu. Těmito aspekty může být např.:

- existence tržní struktury (existence soukromého sektoru, dobré legislativy);
- stabilní domácí politika (politická stabilita, tvorba nových pracovních míst);
- příliv zahraničních investic (moderní technologie, know – how);
- liberalizace mezinárodního obchodu (odbourání subvence zemědělských výrobků a protekcionistických bariér ze strany rozvinutých ekonomik a rozvojových zemí navzájem).

Další teorií je *teorie závislosti*, která zdůrazňuje propojenost světa, kdy rozvojové země jsou součástí systému světového hospodářství a jejich nerozvinutost tkví v rozvinutosti ostatních zemí. Centrum světové ekonomiky používá svou politickou a hospodářskou moc k udržení a prodloužení vztahů závislosti. Zaostalost těchto států není důsledkem nedostatečného proniknutí na světové trhy, ale naopak je důsledkem nerovného začlenění těchto zemí do systému světového hospodářství. Provázanost ekonomik tedy zjednodušeně způsobuje, že chudší země jsou „ve vleku“ bohatších; bohatnou méně než ty bohaté a propast mezi nimi se prohlubuje.[52]

Konflikty

Častým problémem v této oblasti je nenávist a časté konflikty mezi obyvatelstvem, které vznikaly díky uměle vytvořeným hranicím v době kolonizace a následné dekolonizace, kdy byly mnohdy i nepřátelské kmeny uměle a násilně přinuceny vytvořit jednotný stát. Dále viz předešlá kapitola.

Afrika se po roce 1960 stala po Asii kontinentem, kde je vedeno nejvíce válek a ozbrojených konfliktů. Od 60. let byla dějištěm mnoha krvavých občanských válek (například v Nigérii, Kongu, Angole, Mosambiku, Súdánu, Rwandě, Burundi, Libérii či Sieře Leone), v JAR vládl segregační režim apartheidu, v mnoha zemích byli u moci diktátoři (třeba v Ugandě, Středoafrické republice či Rovníkové Guineji), jinde marxistické vlády (kupříkladu v Etiopii) a některé státy se prakticky rozpadly (Somálsko).

Podle institutu pro výzkum válek (AKUF) bylo v Africe 20 % válečných konfliktů vedeno za odtržení nebo autonomii území, což představuje malý počet. Oproti tomu až 40 % konfliktů bylo protirežimní povahy, které měly za cíl svrhnout stávající vládu. [79]

Obyvatelstvo

Rychlý nárůst obyvatelstva je víc než alarmující. Velký populační přírůstek je téměř největším problémem rozvojového světa. K nejrychlejšímu nárůstu obyvatelstva docházelo v 60. a 70. letech 20. století, kdy přirozený přírůstek dosahoval až 3 %. Naopak snížení počtu obyvatel je zřejmé v průběhu 17. a 18. století, kdy docházelo k vývozu otroků do Ameriky (*to trvalo až do roku 1880*). [13]

V roce 1937 obývalo celou Afriku 163 miliónů lidí, v roce 2001 to bylo již 813 miliónů (z toho 624 miliónů jen v subsaharské Africe). OSN pouze odhaduje, že v polovině roku 2008 činil počet obyvatel Afriky 987 milionů, v polovině roku 2009 pak přes miliardu obyvatel. Tendenční růst generace v této oblasti zapříčiňuje mimo jiné také to, že děti zde tvoří důležitou a levnou pracovní sílu, a proto se v tomto regionu nepočítá se snížením růstu populace.

Budoucí prognózy jsou takové, že do roku 2050 se počet obyvatel Afriky zdvojnásobí až na dvě miliardy. Důležitou roli zde také hraje zdravotní stránka. Stále je zde vysoká míra dětské úmrtnosti a také neexistence fungujících sociálních systémů, a proto místní obyvatelstvo má potřebu mít více dětí, aby se alespoň některé z nich dožilo dospělosti a mohlo se tak postarat o své rodiče v jejich stáří.[14]

Nejvíce kritická je situace v oblasti subsaharské Afriky. Ta zahrnuje 83 % africké populace a přibližně 1/10 populace světové. Zatímco v severní Africe došlo za posledních 50 let k poklesu úhrnné plodnosti³ z původních hodnot (*rok 1955*) převyšujících 6,5 dítěte na ženu na současné hodnoty okolo 3 dětí, v oblasti subsaharské Afriky nedošlo k téměř žádným změnám, hodnota tohoto ukazatele poklesla jen mírně, a to asi na hodnotu 5 dětí. Hodnota střední délky života při narození se za posledních 50 let zvýšila poměrně výrazně především v severní Africe. Zatímco v roce 1955 zde střední délka života dosahovala v průměru hodnot okolo 42 let, nyní je to přibližně 68 let. K jistému nárůstu došlo i v oblasti subsaharské Afriky, zde však v posledních několika letech hodnota střední délky života opět klesá s rozšiřující se úmrtností na HIV/AIDS.[13]

V oblasti východní Afriky je střední délka života nejnižší v Ugandě, kde se pohybuje v rozmezí 49-51 let. Následuje Tanzanie s hodnotou v rozmezí 50-51 let, dále Keňa, kde se tato hodnota pohybuje mezi 52-55 lety, poté Somálsko 54-56 let, Etiopie 55-58 let, Súdán 59-61 let, Eritrea 61-65 let. [98]

---

³ Úhrnná plodnost vyjadřuje počet dětí, které by se narodily jedné ženě v průběhu jejího reprodukčního období.

Vzdělanost

Vzdělanost v Africe je velkým problémem, jehož odrazem nejsou pouze nevzdělaní lidé, ale také všeobecně zaostalý ekonomický rozvoj. Na tomto kontinentě se stále ještě setkáváme s velkou diskriminací v oblasti vzdělávání. Ke vzdělání mají omezený přístup zejména ženy a dívky, které se podle místní mentality mají zejména starat o rodinu a obdělávání polí. Organizace spojených národů si dala za cíl tuto diskriminaci odstranit do roku 2005, což se jí ale nepodařilo. Většina zemí nemá také dostatek financí či odborníků na poskytnutí odborného a kvalitního školství, což situaci pouze zhoršuje. Z 880 milionů negramotných po celém světě je převážná většina ze sub - saharské Afriky a ve většině z těchto zemí, získá pouze jedna dívka ze čtyř vzdělání . [65]

Afrika je svěťadíl s nejnižším počtem dětí chodících do školy. Nedostatek vzdělaných učitelů, pracovních pomůcek, tříd a finančních prostředků negativně ovlivňuje situaci v oblasti vzdělávání. V loňském roce bylo dle United States Agency For International Development (USAID) na potřeby vzdělávání poskytnuto více než 600 milionů dolarů, které mají umožnit lepší přístup ke kvalitnímu základnímu vzdělání ve 39 zemích subsaharské Afriky. Tyto peníze mají být využity na poskytnutí stipendií dětem, které si vzdělání za normálních okolností nemohou dovolit, či na nákup nových učebnic, a také na vzdělávací programy pro učitele. Díky těmto finančním prostředkům se odhaduje, že bude mít možnost studovat až 80 miliónů dětí. [81]

Zdravotní problémy

Nejvíce postiženým regionem z hlediska infekčních chorob, ale i z hlediska špatné úrovně a nízké dostupnosti zdravotní péče, je subsaharská Afrika. Je to zejména díky nízké úrovni zdravotní péče a její špatné dostupnosti, vysoké negramotnosti, vnitřní migraci a také díky tomu, že mnoho problémů je pro místní obyvatelé tabu. [47]

Díky chudobě a neinformovanosti obyvatelstva dochází k tomu, že na tomto kontinentu se stále nacházejí nemoci, které jsou ve zbylé části světa už dávnou minulostí. Žije zde okolo 2/3 obyvatelstva z celosvětového počtu nemocných HIV/AIDS (zhruba 25 miliónů osob nakažených HIV, z toho 2,1 miliónu představují děti). Pokud se v budoucnu neobjeví účinná forma boje proti HIV/AIDS, může zde dojít k ekonomickému kolapsu nesmírných rozměrů. Prevalence v dospělé populaci (15-49 let) činila 7,4 % ke konci roku 2004. V zemích, kde prevalence nemoci dosahuje nejvyšších hodnot (*Lesotho, Botswana, Zambie*), se snížila střední délka života pod 40 let, což znamená pokles ukazatele v některých případech až o 20 let. [13]

Tato nemoc má velké ekonomické dopady na rozvojové státy po celém světě. Dochází zde k velké diskriminaci nemocných, což vede k zatajování nakažených osob. Bohužel, ačkoli svět vynakládá obrovské finanční prostředky pro boj s touto chorobou, či alespoň pro zmírnění útrap vyplývajících z ní, jsou stále nedostačující.

Dalšími nemocemi jsou cholera, úplavice, průjemová onemocnění, hepatitidy B a C, žlutá zimnice, meningitida, ebola a také malárie, na kterou umírají zejména děti mladší pěti let. Nachází se zde největší počet nakažených a je zaznamenáno více než 90 % úmrtí z celkového počtu zemřelých - asi 1 000 000 obyvatel ročně. [52]

Nedostatek nezávadné vody

Voda, která je v dnešní době právem nazývaná modré zlato, je nenahraditelnou složkou života každého z nás. Na vodě je závislé lidstvo, živočichové i rostliny. V dnešní době pouze 20 % obyvatel světa může využívat přepych tekoucí vody. V Africe žije 2/3 obyvatelstva na venkově a dostupnost k pitné vodě je pro ně složitým problémem. Odborníci pouze odhadují, že přibližně 1,1 miliardy lidí nemá přístup k pitné vodě a přibližně 2,6 miliardy lidí je v současnosti bez přístupu k lepším hygienickým zařízením. Tito obyvatelé žijí převážně v Asii a subsaharské Africe. Přístup k vodě, hygienickým zařízením a kanalizacím má tedy obrovský dopad nejen na lidské zdraví, ale také na budoucí rozvoj země.[70]

Nedostatečný přístup k nezávadné vodě přispívá velkou mírou k úmrtím a onemocněním, zejména pak u dětí. Pokud budou mít obyvatelé, dle organizace UNICEF, kvalitnější a dostupnější přístup k pitné vodě, mohou pak svůj čas, který by jinak vynaložili na její shánění, využít efektivněji. Ročně zemřou až 2 milióny lidí, zejména dětí, na průjemová onemocnění, a to z důvodu špatné hygieny v důsledku nedostatečné dostupnosti pitné vody a kanalizace. [78]

2.5. Hlad a podvýživa

Hlad a podvýživa v rozvojových zemích jsou jedním z hlavních problémů současné doby. Na jedné straně lidstvo překonává dobu a technické vybavení je na nebývalé úrovni, a na druhé straně existují takoví, kteří nemají ani možnost se dostat k základním potravinám. Většina zemí se potýká s nadvýrobou a v jiných oblastech lidé umírají na podvýživu. Tématika potravinové nedostatečnosti a hladu je tedy velmi obsáhlým tématem. Světová organizace pro potraviny a zemědělství (FAO), ale pojem hlad nepoužívá. Patrně proto, že je politicky nekorektní. Místo toho říká „potravinová

nedostatečnost“, ale v její definici praví, že jde o stav, kdy lidé mají hlad a bojí se, že hlady umřou. Jedná se tedy o situaci, kdy lidé nemají bezpečný přístup k dostatečnému množství bezpečných a výživných potravin pro normální růst, vývoj, aktivní a zdravý život.

Lidé, kteří jsou chronicky hladoví, trpí podvýživou. Nedostává se jim dostatečného množství energie, které potřebují k tomu, aby vedli aktivní, plnohodnotný život. Jejich podvýživa jim ztěžuje studium, pracovní schopnosti nebo jiné fyzické aktivity. Hladovění je zvláště škodlivé pro ženy a děti. Hladovějící děti nerostou tak rychle, jako děti zdravé a také duševně se vyvíjejí pomaleji. Trvajícím hladem oslabuje imunitní systém a dělá lidi zranitelnějšími vůči chorobám a infekcím. Matkám, kterým se během těhotenství nedostává dostatek živin, se často rodí slabé podvyživené děti a samy tak čelí zvýšenému riziku úmrtí. [28]

Mezi základní typy hladu patří hladovění, podvýživa, nedostatek stopových prvků a podvýživa zapříčiněná nemocemi, jako jsou např. malárie či průjemová onemocnění.. Hladovění je absolutní nedostatek jídla na určitém území, které může být způsobeno zejména v důsledku hladomorů. [47]

Významný problém tohoto světa je podvýživa, která postihuje zejména ženy a děti v nejranějším věku života. Po celém světě trpí chronickým hladem a podvýživou více než miliarda lidí a dle FAO je paradoxní, že ačkoli se téměř všude počet podvyživených snižuje, v Africe je tomu naopak. Bohužel, zde není pravděpodobné, že do roku 2015 budou splněny rozvojové cíle tisíciletí, které mimo jiné obsahují také cíl, jehož úkolem je snížit počet podvyživených na světě na polovinu (viz tabulka č. 2.4)

V oblasti subsaharské Afriky je problém hladu a podvýživy velice rozšířený a bohužel nedochází prakticky k žádnému zlepšení. Dle FAO zde trpí každý třetí obyvatel právě touto nemocí, což Afriku řadí i v tomto ohledu na první příčku.

Tabulka 2.4 – Počet podvyživených ve světě (v milionech)

Země	1990-1992	1995-1997	2000-2002	2004-2006	2009*
Asie a Pacifik	585,7	528,5	552,1	566,2	642
Latinská Amerika a Karibik	52,6	51,8	49,4	45,3	53
Východní a západní Afrika	19,1	29,6	31,6	33,8	42
Subsaharská Afrika	168,8	193,6	205,0	212,3	265
Rozvinuté země	19,1	21,4	18,7	15,2	15
Svět	845,3	824,9	856,8	872,9	1017,0

Zdroj: FAO [23]. Vlastní zpracování.

* Odhad dle FAO

Jedním z důvodů, proč tomu tak může být, je že Afrika nebyla schopna přizpůsobit růst potravin růstu populace. Tímto problémem se zabýval již *Thomas Robert Malthus*. Ten tvrdil, že zdroje rostou pomaleji nežli populace. Nárůst populace tak vede ke snížení množství potravin na osobu, a to až k bodu, kdy hlad, podvýživa a nemoci spojené s oslabením organismu začnou redukovat populaci na úroveň, která je s dostupným množstvím potravin udržitelná. [47]

Druhým názorem, proč je Afrika tak zmitána hladem, je naopak to, že podvýživa není způsobena pouze nárůstem populace, ale dle Organizace spojených národů pramení spíše z chudoby postižených lidí, kteří na koupi jídla nemají jednoduše finanční prostředky.

Podvyživení lidé mají problém s odolností vůči nemocem, snižuje se schopnost učit se a snižuje se také produktivita práce, což vede k tomu, že obyvatelstvo prakticky nemá sílu zapojit se do pracovního procesu. K dalším faktorům, které také velkou mírou ovlivňují potravinovou situaci, patří také například ekonomická a politická nestabilita, vysoká vnitřní migrace, časté konflikty...

Odborníci tvrdí, že problémem je také špatná distribuce potravin. Jedna z příčin špatné distribuce potravin ve světě je spojována s globalizací trhu potravin. Po 2. světové válce se velké množství potravin do rozvojových zemí dováželo. S rozvojem globálního trhu potravin se mnoho rozvojových zemí začalo zaměřovat na velkoprodukcí potravin určených na export. Řada zemí se proto stala zcela nebo alespoň částečně závislá na vývozu pouze jednoho druhu produktů, případná neúroda nebo nestabilita v cenách na světových trzích mají obrovský dopad na tyto země. [47]

Africké země se specializují především na pěstování potravin, kterým se u nich daří nejvíce a které nejsou tak náročné na údržbu. Jedná se především o proso a hlíznaté okopaniny, které ale bohužel neobsahují dostatečné množství bílkovin. Na vývoz pak pěstují zejména kakaové boby, bavlnu, kávu, čaj. [20]

3. Problém potravinové nedostatečnosti ve vybraných zemích

3.1. Zemědělství

Odborníci se shodují, že hlad a začarovaný kruh chudoby v Africe, jsou dva z nejvýznamnějších rozvojových problémů, kterým svět v současnosti čelí. Studie prokázaly, že zemědělství má být nejúčinnější hnací silou růstu v nejchudších zemích světa. Zvýšení zemědělské produktivity má zásadní význam pro snižování chudoby na venkově, zvýšení bezpečnosti potravin, a také pro hospodářský růst. [82]

Země, které jsou hospodářsky závislé na zemědělství jsou v dnešní době domovem více než 417 miliónů obyvatel, a to převážně ve venkovských oblastech. Většina z těchto lidí žije v oblasti subsaharské Afriky, kde primární sektor zaměstnává až 65 % pracovní síly a na tvorbě HDP se podílí okolo 50 %. [72]

V oblasti subsaharské Afriky v 70. letech 20. století se zemědělství podílelo na tempu růstu HDP v podstatě nulově. Zemědělství se stalo prioritním pro program strukturálního přizpůsobení, se svým 2,5 % růstem odvětví v 90. letech zůstalo daleko za ostatními sektory. V současnosti se předpokládá, že tento malý či dokonce negativní růst se bude do budoucna zvětšovat. [1]

Toto tvrzení je pro rozvojové země dobrou zprávou, a to z toho důvodu, že když se podíl zemědělství na růstu HDP zvětšuje, chudému venkovskému obyvatelstvu to přináší až dvakrát větší užitek než u zemí, které nejsou na zemědělství tolik závislé. V mnohých zemích, kterým se zvýšil podíl zemědělství na růstu HDP, prokazatelně klesl počet chudých obyvatel. ⁴ [66]

3.2. Produktivita zemědělství

V této oblasti světa je produktivita zemědělství na velmi nízké úrovni. Afrika byla sice obdařena bohatými přírodními zdroji, ale není zde dostatek kvalifikované pracovní síly, a také malé investice plynoucí zde ze zahraničí jsou problémem rozvoje. V Africe je na denním pořádku, že na polích a zemědělských plochách pracují zejména ženy a děti. V Africe pracuje v zemědělství okolo 70 % dětí což je přes 132 miliónů dívek a chlapců ve věku od 5 do 14 let. Děti jsou svými rodiči zaměstnáváni na rodinných farmách nebo jsou na práci najímáni, což má rodině zvýšit alespoň z části jejich příjmy. Jelikož na venkově vládne obrovská chudoba, musí tyto děti pracovat a tím je jim odpírána možnost studia, díky které by měly možnost na lepší budoucnost. Ačkoliv je práce dětí na polích v Africe

---

⁴ V Číně došlo díky lepšímu zemědělství (liberalizace trhů, technologické změny) ke snížení chudoby z 53 % roku 1981 na 8 % v roce 2001.

brána za samozřejmou, nemůže nikdy přinést takové výnosy, jaké jsou potřeba pro uživení lidí, a zemědělství také díky tomu zůstává i nadále na velmi nízké úrovni rozvoje. [43]

Často se proto klade otázka, jak při řešení potravinové nedostatečnosti postupovat. Z globálního hlediska lze při zvyšování objemu produkce potravin využít dva přístupy

- půdu rozšiřovat - extenzivní přístup;
- stávající půdu využívat lépe - intenzivní přístup. [47]

Intenzivní přístup

Intenzifikace zemědělství přinesla ve velké části světa (Indie, Čína) pozoruhodné zlepšení, které pomohlo uspokojit poptávku po potravinách. Intenzivní využívání již obdělávané půdy se uplatnila v rámci tzv. *zelené revoluce*, která byla zahájena roku 1945, a to díky Rockefellerově organizaci a mexickému ministerstvu zemědělství [66]

Následně byl zahájen program pro vyšlechtění pšenice odolné proti rzím. Byly vyšlechtěny kultivary, které snášely kolísání teplot, což umožnilo jejich pěstování prakticky ve všech zeměpisných šířkách. V 60. a 70. letech bylo díky tomuto objevu dosaženo až desetinásobného zvýšení úrody, což bylo předpokladem pro dosažení potravinové dostatečnosti Číny, Indie a Pákistánu. Produkce obilovin se zvýšila až na trojnásobek za 40 let. Zlepšila se nejenom kvalita osiv, ale také kvalita technologií. Došlo k rozsáhlému vybudování zavlažovacích systémů a vyvíjela se chemická hnojiva a pesticidy. [52]

Hnojiva se však používala nadměrně a výsledkem bylo znečištění vody, půdy, zaváděla se těžká technika a nebraly se ohledy na malé farmáře, což se později stalo hlavním terčem kritiky. Studie také dokonce prokázaly, že kvůli využití hnojiv každý rok umírá přes 355 tisíc lidí na otravu pesticidy. [66]

Největší rozmach díky revoluci zažili pouze větší farmáři, kteří si mohli pesticidy a různá zavlažovací zařízení dovolit. Hlavním důvodem neúspěchu zelené revoluce byla především situace světové ekonomiky. V 80. letech se světové zemědělství dostalo do krize, která vznikla kvůli ropným šokům v 70. letech. Následovalo zdražení vstupů, což znamenalo nejen zdražení pohonných hmot, ale také zdražení umělých hnojiv a pesticidů. Přes rostoucí náklady se snižovala razantně cena potravin, a zároveň rostly úrokové sazby. Toto znemožňovalo čerpat úvěry malým a chudším farmářům. Zelená revoluce měla také velký dopad na životní prostředí. Jednalo se zejména o rozsáhlé degradace půd v oblasti Sahelu v 60. a 70. letech. Kvůli vidině zvýšení potravinové produkce se zde uplatňovalo monokulturní pěstování málo odolných, ale výnosných plodin, pro které bylo třeba

používat drahé pesticidy. Tyto faktory spolu s rozsáhlou mechanizací přinesly venkovskému obyvatelstvu pokles příjmů a snížení zaměstnanosti.

Ačkoliv tato revoluce měla své zápory, existuje také spousta kladů. Díky této revoluci klesl počet chudých lidí z 1,15 miliardy v roce 1975 na 825 miliónů v roce 1995. Zelená revoluce také přispěla ke zvýšení příjmů místního obyvatelstva a snížení cen potravin, což dovovalo lidem konzumovat více pestré stravy s větším množstvím kalorií.[41]

Bohužel tato „první“ revoluce nebyla téměř vůbec uskutečněna v Africe, kde byla situace v oblasti potravin prakticky nejsložitější. Růst potravinové produkce byl v 70. letech průměrně vyšší o 1,4 % a v 80. letech o 2,3 %. Populační růst v tomto období byl, ale větší o 2,9 % a 3 % za stejná období, což znamená, že se produkce na obyvatele po celou dobu snižovala. [45]

Afrika se potýká a potýkala s velkým množstvím problémů, které nedovolily zelené revoluci, aby přinesla potřebný užitek. Jedná se o špatnou infrastrukturu a s ní spojenou špatnou distribuci, množství korupce a celkově nezáměr vlád, který způsobil také to, že tento program byl méně úspěšný než kdekoli jinde na světě. Zelenou revoluci zde brzdí také environmentální faktory, jako malá dostupnost dostatečného množství vody pro zavlažování, či nízká úrodnost půdy. Také pohled Afričanů na život a jejich postoj k samotným geneticky modifikovaným potravinám (GMO), které jsou hlavním výsledkem zelené revoluce, a jsou jednou z příčin neúspěchu. V současné době se tyto potraviny na africkém kontinentě pěstují pouze v Jižní Africe. Ostatní země k nim zaujímají negativní postoj. Jedním z názorů proč tomu tak je, je to, že africké obyvatelstvo není připraveno na tak moderní krok. Prezident Zambie Mwanawasa dokonce odmítnul během katastrofálního hladomoru, jenž uprostřed roku 2002 postihl čtvrtinu z necelých 10 miliónů obyvatel země, humanitární pomoc v podobě téměř 50 000 tun geneticky modifikované kukuřice z USA se slovy: „Raději zemřu, než abych požil něco toxického.“ Tento krok zdůvodnil absencí přesvědčivých důkazů o nezávadnosti transgenických plodin (tj. plodin, obsahujících chromozomy různých inkorporovaných genů) z dlouhodobého hlediska, negativním dopadem na místní výrobu potravin, životní prostředí a obchod.

Extenzivní přístup

Oblast subsaharské Afriky, nevyjímaje východní Afriku, zahrnuje země s nízkými příjmy, což má mimo jiné za následek to, že státy nejsou schopny vyprodukovat pro své obyvatelstvo dostatečné množství potravin. Tyto země jsou postiženy častým

dlouhodobým úporným suchem a populační růst je zde závratně rychlý - rychlejší než kdekoliv jinde na světě. Narůstá tlak na zdroje půdy a to zejména v důsledku zvyšujících se požadavků na produkci jídla v těchto oblastech. Afrika nedokáže zvládnout požadavky rychle rostoucí populace a výsledek je vyplenění základních přírodních zdrojů, další degradace půdy a celého životního prostředí. Afričané neberou ohled na budoucí generace, protože jsou sami v současné době v tak tíživé situaci, že si prakticky nechtějí nebo nemůžou připustit možnost, že by měli hospodařit jinak. Jejich prvotním cílem je proto vypěstování potravin bez ohledu na to, jaký dopad to bude mít pro společnost, ať už v současnosti či v budoucnosti.[68]

K hlavním typům degradace půdy patří:

- kácení lesů;
- vodní eroze;
- rozšiřování pouští;
- zasolování půdy;
- vyčerpání živin. [47]

V rámci extenzivního přístupu místní obyvatelstvo v zájmu přežití plundruje stále více přírodu. Tím ale stále snižuje únosnost ekosystému a má stále menší a menší výnosy.

Zdroje dalšího růstu zemědělské výroby v důsledku extenzivního zemědělství jsou velmi omezené a mají záporné důsledky. Degradace půdy, ke které díky tomuto druhu zemědělství dochází, je obrovským problémem a pouze časově omezeným řešením.

Náklady způsobené degradací půdy se odhadují na 40 miliard dolarů ročně na celém světě. Nebere se ohled na skryté náklady zvyšující se při používání hnojiv, pesticidů, umělého zavlažování, úbytek biologické rozmanitosti přírody ani ztráta jedinečnosti krajiny.

Důsledkem degradace půdy je snížení produktivity půdy, sociálně-ekonomické problémy, nejistoty v zabezpečení potravin, migrace, omezený rozvoj a poškození ekosystémů. [26]

Dostupné údaje, co se týče rozsahu degradace půdy v Africe, jsou pouze málo spolehlivé. Nicméně, každý, kdo cestoval přes kontinent, zjistil, že degradace půdy je velmi rozšířený a vážný problém. Přítomnost roklí a písečných dun, zničených lesů, pastvin a pozemků jsou zřejmé. Díky půdní degradaci dochází k poklesu produkce potravin, snižuje se ekologická rovnováha a následně se zhoršuje kvalita života. Výzkumy prokázaly, že se v mnoha oblastech Afriky ročně znehodnotí až 50 tun půdy na hektar. Nejzávažnější situace v oblasti půdních degradací je v Sierra Leone, Libérii, Guinei,

Ghaně, Nigérii, Zairu, Středoafrické republice, Etiopii, Senegal, Mauritanii, Nigerii, Súdánu a v Somálsku [25], viz příloha č. 2.

Desertifikace⁵ představuje závažný problém nejen pro zemědělce, ale pro celé obyvatelstvo. FAO odhaduje, že 319 miliónů hektarů půdy je ohroženo tímto problémem. [25] Do roku 2008 ztratila Afrika přes 90 miliónů hektarů orné půdy v důsledku tohoto problému. V Súdánu postoupila poušť během 17 let o více jak 100 kilometrů. Zde je problém způsoben zejména lidskou činností, díky které dochází k nekontrolovatelnému rozšiřování zemědělských ploch či odlesňování lesů z důvodu vývozu dřeva. [52]

Odlesňování vystavuje půdu vysokým teplotám, zvyšuje odpařování tolik potřebné vody z půdy a dává tak předpoklad pro rychlejší erozi půd. Dle FAO tímto způsobem ročně zanikne až 37 miliónů hektarů lesa. Díky nadměrnému odpařování vody z půdy vystupují soli na povrch země a dochází k tzv. zasolování půd. Tyto soli jsou pro většinu rostlin velmi toxické a do půd se dostávají zejména z důvodu špatného procesu zavlažování, což má za důsledek nízké výnosy půdy, špatné zisky a následné hladovění. [2]

3.3. Potravinová nedostatečnost v zemích východní Afriky

Somálsko

V severním Somálsku trpí 1 ze 6 dětí akutní podvýživou. Z těchto dětí je 1 z 22 podvyživených vážně a dochází u nich 9krát větší úmrtnosti než u dětí nepodvyživených. V současné době je v Somálsku 240.000 dětí mladších 5 let akutně podvyživených. Více než dvě třetiny z nich se nachází v jižní a centrální části Somálska, v oblasti, která je nejvíce postižena současným konfliktem. Suchem je zde zasaženo více než 1,25 miliónů obyvatel venkova. Ve městech je to pak přes 58 000 lidí, kteří se potýkají s velmi vysokými cenami potravin, a dále pak 1,39 miliónů lidí, kteří trpí podvýživou z důvodů vnitřní migrace vzniklé kvůli nepřestávajícím konfliktům. Výsledky ukazují, že i když existují některé pozitivní ukazatele, například jako zrušení zákazu vývozu zvířat a zlepšení rostlinné a živočišné výroby v jižních částech země, bezpečnost potravin a výživy v centrálních oblastech zůstává v krizi a pomoc zde potřebuje téměř 70 % obyvatelstva. [61]

---

⁵ Rozšiřování pouští. Může být způsobena přírodními vlivy (sucho, hurikány) nebo činností člověka (nadměrná pastva)

Probíhající sucha a občanské nepokoje v centrálním Somálsku spolu s šesti po sobě jdoucími sezónami, které měly podprůměrný výskyt srážek a zavinily zdecimování stád, jsou zde tedy hlavními důvody potravinové nedostatečnosti. [95]

Tanzanie

V Tanzanii je problematika potravinové nedostatečnosti na uspokojivé úrovni. Zemědělství zde zaměstnává přes 80 % pracovní síly a na tvorbě HDP se podílí 40 %. [75]

Nedostatku potravin zde proto čelí „pouze“ severní a severovýchodní oblast státu, která byla v letech 2008/2009 postižena obdobím sucha. Potravinová dostupnost se zde zlepšuje díky zvýšené dostupnosti pracovních příležitostí. V zemědělství zde dochází k dostatečnému zásobování trhů potravinami, přesto jsou ceny základních potravin už pět let po sobě nad průměrem, což omezuje možnost zejména chudým venkovským obyvatelům v přístupu k těmto potravinám. Ceny potravin se zvyšují především kvůli vysokým přepravním nákladům a snižujícím se stavu zásob domácností v období krizí. [62]

Politická nestabilita a občanské nepokoje v sousedních zemích (Demokratická republika Kongo, Rwanda a Burundi) vedly k přílivu velkého množství přistěhovalců. Dále rozšířená infekce HIV spolu s klimatickými šoky vedou ke zvyšování cen potřebných komodit. [96]

Etiopie a Eritrea

V Etiopii je více jak 85 % obyvatelstva zaměstnáno v primárním sektoru a na tvorbě HDP se podílí více jak 45 %. [74]

Etiopie má v současné době více než 10 milionů lidí, kteří byli postiženi suchem. Je druhou nejlidnatější zemí a je domovem více než 77 milionů lidí. [91]

Období sucha, rychle rostoucí populace, zvýšená inflace, chudoba a omezené vládní zásahy vedly k nedostatečnému zajišťování zdrojů potravin a vody. Populace v mnoha oblastech země čelí obrovským humanitárním problémům, včetně konfliktů, podvýživy a opakující se opožděné dodávce potravin. Také vysoké ceny potravin a paliva, které zemi postihly roku 2008, jsou příčinou globální krize. [91]

Dle vlády Spolkové demokratické republiky Etiopie potřebuje 5,2 milionů obyvatel humanitární potravinovou pomoc a až 7,5 milionů obyvatel pobírá pravidelnou potravinovou pomoc. [60]

Ekonomika Eritrei je z 80 % závislá na zemědělství. Neutuchající boje s Etiopií však vedou k poklesu produkce potravin až o 62 %. I přesto je však eritrejská vláda schopna alespoň zčásti vzniklé škody napravovat. Nedávná sklizeň naplnila potřeby místních obyvatel, a to i přes nepříznivé klimatické podmínky a množství zničených polí a zemědělských ploch. [73]

Keňa

Keňa je země bohatá na úrodnou půdu, avšak zemědělství se na tvorbě HDP podílí pouze 19 %. Země je jedním z předních světových vývozců čaje, kávy a zeleniny. Navzdory těmto příznivým podmínkám žije většina z 32 miliónů obyvatel s příjmem okolo 1 USD / den a trpí podvýživou. Omezený nebo žádný přístup k nezávislým zdrojům výroby potravin, důsledky pandemie HIV / AIDS a dalších chronických chorob, jako je TBC a malárie, vytvářejí další překážky v tom, aby místní obyvatelstvo mohlo vést plnohodnotný život. [27]

Období sucha na konci roku 2009 zde bylo nejhorší od roku 2000 a dle FAO potřeboval 1 z 10 Keňanů pomoc zvenčí. Místní obyvatelstvo bylo z důvodů přetrvávajícího sucha nuceno se uchýlovat k radikálním změnám, jako například k tomu, že neposílá své děti do škol a místo toho je nutí pracovat na poli, či žebrot u cizinců. Vysoké ceny potravin si vybírají svou každodenní daň zejména v městských chudinských čtvrtích, mezi pastevcí a místními zemědělci. [94]

Ceny kukuřice zde narostly až o 100 %, což má pro místní obyvatelstvo velmi negativní dopady. Na začátku roku se období sucha vystřídalo s obdobím nárazových dešťů a Keňu postihly záplavy. Po nich, se však předpokládá zvýšení množství sklizně oproti předešlým obdobím. [44]

V Keni více jak 3,8 miliónu lidí, což je desetina obyvatelstva, potřebuje pomoc při mimořádných událostech. Ceny potravin se zvyšují spirálovitě, zpravidla jsou až o 180 % vyšší než průměrně. V oblastech Rift Valley, která nikdy předtím nezažila sucho této intenzity, jsou důsledky více než viditelné a vznikají zde konflikty kvůli rychle klesajícím zdrojům jako je voda a pastviny pro dobytek. [59]

Uganda

Zemědělství v této oblasti zaměstnává okolo 80 % obyvatelstva. Nejnáchylnější k potravinové nedostatečnosti v této zemi je oblast Karamoja, která se nachází na severovýchodě státu. V této oblasti se často opakují období sucha. Kombinace přírodních

katastrof, násilí, ničení životního prostředí a špatné infrastruktury vedou k tomu, že jsou zde lidé velmi náchylní k podvýživě. [97]

Téměř 40 % obyvatel zde žije v chudobě, což je asi 10 miliónů mužů a žen. Tito žijí převážně ve venkovských částech, které jsou odlehlé od okolního světa. To zabraňuje tomu, venkovským farmářům dovážet své vypěstované potraviny na trhy. Tyto jsou většinou velmi vzdálené a na dopravu není ani potřebná infrastruktura. Dalším problémem je velký výskyt HIV, který ačkoliv se snížil, je stále na vysoké úrovni. Odhaduje se, že až 1 milion dětí žije bez rodičů, kteří zemřeli zejména kvůli této nemoci. [63]

Je zde velmi malá dostupnost potravin, a to hlavně z důvodu přetrvávajících konfliktů a bojů, které brání obyvatelstvu v přístupu na jejich pole. Také nedostatečná zdravotní péče, hygiena či nedostupnost pitné vody vedou k nedostatkovosti potravin. [33]

Súdán

Súdán je největší zemí Afriky a je proto také nejkomplikovanější. Jižní část se snaží zotavit po více než dvě desetiletí trvající občanské válce a východní část se nemůže vzpamatovat ze zaostalosti a nedostatkovosti potravin. Díky neustávajícím konfliktům nemá obyvatelstvo možnost obhospodařovat své pole, úroda nemůže být sklizena a použita pro výživu obyvatelstva. Kvůli těmto konfliktům bylo také v zemi zničeno velké množství dopravní infrastruktury, která proto nedovoluje dostatečnou distribuci. Boje ovlivňují také chov zemědělských zvířat, které mnohdy umírají z důvodu sucha nebo jsou jednoduše zabita nepřátelskými ozbrojenci. [32]

3.4. Příčiny potravinových krizí

Potravinovým krizím po celém světě čelilo roku 2009 31 zemí, z toho 20 zemí v Africe, 9 v Asii a Blízkém východě a 2 v Latinské Americe a Karibiku. Následující tabulka znázorňuje hlavní příčiny těchto krizí v oblasti východní Afriky. [29] Všeobecný pohled na stav potravinové dostupnosti v zemích východní Afriky viz. příloha č. 3.

Tabulka 3.1 - Země čelící potravinovým krizím ve východní Africe a hlavní příčiny těchto krizí rok 2009

Země	Hlavní důvody
Keňa	Nepříznivé počasí, doznívající vlivy občanských nepokojů
Somálsko	Konflikty, ekonomická krize, nepříznivé počasí
Eritrea	Nepříznivé počasí, migrace osob, ekonomická omezení
Etiopie	Sucho
Súdán	Občanské nepokoje
Uganda	Neúroda

Zdroj: FAO [19]. Vlastní zpracování.

Mezi nejčastější příčiny potravinových krizí patří zejména přírodní katastrofy (záplavy, sucha, škůdci), nebo lidmi zapříčiněné katastrofy a humanitární krize, jako jsou války, občanské nepokoje. Dále chudoba, špatná infrastruktura či nedostatečná produktivita práce v oblasti zemědělství, ekonomické či finanční krize.[93]

Jak uvedl Jacques Diouf, generální ředitel FAO: Sucho, záplavy, cyklóny a zemětřesení nám připomněly, jak jsou zemědělská výroba a potravinová bezpečnost křehké a snadno zranitelné přírodními kalamitami. [48]

Podnebí a sucho

Afrika je pokládána za nejteplejší světadíl, avšak atypický tvar pevniny vytváří předpoklad pro rozdílné klima mezi jižní a severní částí. Převážná část leží v tropickém pásu, jen jižní a severní pobřeží leží v pásu subtropickém. V tropickém pásu v oblasti rovníku se nacházejí celoroční vlhké a horké podnebí vnitřních tropů. Charakteristické jsou minimální denní i sezónní teplotní výkyvy a srážky, které se ve formě prudkých lijáků pravidelně denně opakují (dopoledne výpar, odpoledne déšť). Na sever a na jih od rovníkové oblasti se vytváří podnebí vnějších tropů s obdobím dešťů a sucha. V oblasti obratníků jsou teplotní rozdíly extrémní a skoro neprší.

Suchem a následnou potravinovou krizí jsou nejpostiženějšími zeměmi Keňa, Etiopie, Eritrea, Džibutsko, Somálsko a Tanzanie. V těchto zemích byl stav mnohdy tak alarmující, že se blížil hladomoru. [56]

Trvajících vln sucha a neustávajících konflikty vedou k akutnímu nedostatku vody a potravin, a proto jsou považovány za jeden z hlavních původců hladomoru. [3]

Díky neustávajícím vlnám vedra a sucha umírají hladem a žízní tisíce lidí a zvířat. Nejvážnější situace je v oblasti Sahelu – pás stepí a savan na jih od Sahary, který se táhne od západu na východ napříč celým africkým kontinentem. Začátkem 70. let se zde prudce snížilo množství dešťů. Ačkoliv se během posledních let situace zlepšila, nedosahuje stále ani zdaleka původních čísel a nezvyklé sucho prakticky přetrvává. [46]

Toto období sucha je podle vědců pouze „kratší“. Předešlá období sucha trvala mnohdy nejen pár desítek, ale i stovky let. [36] Na některých místech této oblasti spadne pouhých 20 milimetrů srážek ročně. Tedy tolik, co v Česku naprší během jediného deštivého dne. Mezi lety 1970 a 1980 byl hospodářský růst nulový zejména v Súdánu a Etiopii. Odhadem zde zemřelo přes půl milionu lidí během krize v letech 1968-75, která byla způsobena právě obrovskou vlnou sucha. V roce 1984 v Etiopii došlo k poklesu srážek o 22 % a v nejhůře postižených oblastech to bylo až o 50 % pod průměrem. [3]

Války a ozbrojené konflikty

V oblasti celé subsaharské Afriky se od roku 1945 vedlo přes 50 válek, pouze 4 z nich se uskutečnily před rokem 1960. Východní Afrika tvoří na kontinentu oblast s velmi častými válkami, které byly vedeny v posledních 40 letech v několika centrech. K nejničivější válce v této oblasti patří válka za autonomii jižní části Súdánu. Koloniální politika si kladla za cíl oddělit vývoj muslimsko-arabského severu a černého jihu, to se však změnilo po nabytí nezávislosti. V letech 1955-1972 byla vedena válka za autonomii jižní části země, která byla po skončení války jihu přiznána, avšak nikoli v praxi. V roce 1983 byla na jihu objevena ropa a následně zrušena autonomie.

Etiopii postihla řada válek za autonomii. Nejdéle trvající válkou byla válka za samostatnost někdejší italské kolonie Eritreji (1962-1991), která byla v roce 1950 mandátem OSN podřízena Etiopii a měla status autonomie. Tento status ale nebyl centrální vládou respektován, takže zde roku 1962 vzniklo ozbrojené povstání, které se rozšířilo i do ostatních oblastí Etiopie. Povstání vyvrcholilo v ozbrojený konflikt až v 70. letech. Výsledkem tohoto konfliktu bylo to, že Eritrea získala v roce 1991 nezávislost nad Etiopii.

Konflikty, kterých se účastnilo Somálsko, byly vyvolány v souvislosti se somálsky mluvícím obyvatelstvem žijícím na území Keni a především Etiopie. Somálsko podporovalo ozbrojené povstání v Etiopii (1963-1964 a 1975-1984 – tzv. ogadské povstání) přímou vojenskou pomocí a nepřímo také podporovalo hnutí rebelů v Keni (1963-1967). Zejména při druhém povstání v Ogadě došlo k přímému rozporu mezi

Somálskem a Etiopii, což mělo souvislost s konfliktem, který pak stál i v pozadí občanské války v Somálsku. Ta měla za následek rozpuštění vlády v roce 1988 a následný rozklad somálského státu v roce 1991. [79]

Mnoho válek a konfliktů je spojováno s hladomory a následnými potravinovými krizemi. Tyto války jsou příčinou situací, kdy obyvatelstvo nemá dostatek potravin na obživu. Ničí úrodu, půdu a životní prostředí. Díky konfliktům, které se mnohdy táhnou několik let jako je tomu například v Kongu, Somálsku či v Etiopii, dochází k mohutné migraci obyvatelstva, kteří jsou nuceni opustit svá obydlí v důsledku neustávajících bojů.[58]

Je všeobecným názorem, že války tedy zapříčiňují potravinovou nedostatečnost. Může tomu být ale i naopak. Kvůli potravinové nedostatečnosti dochází k válkám a konfliktům. Některé vlády zabraňují přísunu potravin do zemí, které s nimi nejsou spřátelené ze strategických důvodů. Například etiopská vláda v osmdesátých letech, kdy zde přetrvávala velká potravinová krize, zastavila dodávky potravin do Eritrei. Vlády pak raději své úspory vloží na výdaje spojené s válečným konfliktem, což má za následek rychlejší propuknutí potravinových krizí. Obecně v zemích východní Afriky jsou výdaje na válku a konflikty s ní spojené výrazně vyšší než výdaje na rozvoj země a mnohdy převyšují výdaje na zdravotní péči a vzdělávání dohromady. [76]

Tabulka3.2 – Konflikty a války ve východní Africe

Somálsko	1988-2010 - občanská válka
Keňa	1952-1956 - povstání proti britské koloniální správě
	1963-1967 - občanská válka
Etiopie	1961-1991 - válka s Eritreou
	1963-1964 - válka s Oganem
	1974-1991 - válka s Tigray
	1975-1984 - druhá válka s Oganem
	1976-1993 - občanská válka
	1998-2000 - válka s Eritreou
	2003 - ozbrojený konflikt
Eritrea	1961-1991 - válka s Etiopií
	1998-200 - válka s Etiopií
Súdán	1955-1972 - občanská válka
	1983-2000 - občanská válka
	2003-2005 - občanská válka
Džibuti	1991-1994 - občanská válka
Tanzanie	1971-1972 - válka s Ugandou
	1978-1979 - válka s Ugandou
Uganda	1971-1972 - válka s Tanzanií
	1978-1979 - válka s Tanzanií
	1981-1992 - občanská válka
	1995-2006 - občanská válka

Zdroj: Universität Hamburg [80]. Vlastní zpracování.

Vládní politiky

Průmysl a těžba surovin vytvářejí většinu afrického vývozu. Afrika je ovšem především rurální a žije zemědělstvím. Pouze rozvoj zemědělství a zlepšení obchodních a vývozních podmínek pro tento sektor mohou přinést významné změny v životě miliónů jejích obyvatel. Je ovšem známo, že právě zemědělství je nejvíce chráněnou oblastí ve všech bohatých zemích. Lidé jsou znepokojeni neustálým zvyšováním cen potravin a nafty. To má na svědomí politika vlád, která uměle udržuje nízké ceny zemědělských produktů, vývozní kvóty na zemědělské dotace či dotace na dovážené zboží. Tradiční přístup většiny vlád spočíval v uvalení co nejvyšších cel na dovážené zboží, aby se

podpořila domácí produkce, popřípadě byla stanovena kvóta na množství určitého zboží, které mohlo být dovezeno do země za dané období.

Rozvojové země nejsou ochotné podepisovat závazné liberalizační dohody, ale ani rozvinuté státy nechtějí ustoupit rozvojovým zemím v uvolňování řady svých trhů. Rozvinuté země dlouho odkládaly uvolnění obchodu s textilem a dodnes nesnížily mnohá cla a kvóty na dovoz zemědělských výrobků z rozvojových zemí, ani razantně neomezily dotace pro vlastní zemědělce, které je neoprávněně zvýhodňují v konkurenci s farmáři z chudších zemí. Rozvinuté země (zejména EU, USA a Japonsko) vynakládají ročně na podporu domácích zemědělců přes 300 miliard dolarů. Zároveň mají na dovoz potravin z rozvojových zemí vysoká cla a přesné kvóty, či alespoň složitá pravidla o původu a přísné normy. Potravin z rozvojových zemí jsou zpravidla levnější než ty vypěstované farmáři v rozvinutých státech. Dotace zemědělcům a potravinářským společnostem v rozvinutých státech navíc umožňují vyvážet jejich produkty do rozvojových zemí za dumpingové ceny, kterým místní výrobci často nemohou konkurovat. Tento nerovný vztah pak znemožňuje místním zemědělcům prodávat nejen na světových, ale i na místních trzích, což vede k ruinování místní zemědělské produkce s vážnými důsledky pro daný region.

[50]

4. Ekonomické a politické nástroje pro řešení potravinových krizí

Dle odborníků existují různé formy pomoci rozvojovým zemím. Tyto se liší nejen svým principem, ale také mnohdy vůbec svou skutkovou podstatou. V následující kapitole se zaměřím na deskripci jednotlivých forem pomoci, pro které jsem si vybrala následující rozdělení.

Oficiální rozvojová pomoc je souhrnem *politických* kroků vůči zemím, které z důvodů politických, geografických a historických zaostaly za vývojem rozvinutých států. Zahraniční obchod je pak považován za nejstarší a nejrozšířenější formu mezinárodních *ekonomických* vztahů. [52]

4.1. Politické nástroje

Rozvojová pomoc v oblasti potravin

Oficiální rozvojová pomoc je jedním ze základních nástrojů, jak pomoci rozvojovým zemím, a její podstatou je zjednodušeně redistribuce peněz od bohatých směrem k chudým. Je poskytována buď bilaterálně, nebo multilaterálně⁶, a to pomocí mezinárodních organizací.

Tato pomoc se začala uplatňovat po 2. světové válce, kdy došlo k vytváření nových oblastí, označovaných jako rozvojový svět. Tyto nové státy byly na nižší ekonomické úrovni než tehdejší vyspělé ekonomiky. Rozvinuté země se začaly snažit překonávat zaostalost těchto třetích států a rozvíjely proto programy zahraniční pomoci. [47]

Rozvojová pomoc je tedy poměrně nedávným vynálezem a o její počátky se zasloužila OSN v roce 1945, když chtěla napomoci Evropě v poválečné obnově. V současné době spolupracuje OSN s dalšími institucemi, jako je Mezinárodní měnový fond, Světová banka, WTO či OECD. [17]

Na Světovém potravinovém summitu pro výživu a zemědělství (FAO) v roce 1996, se členské státy zavázaly svojí *politickou vůlí*, že společnými silami dokáží vymýtit hlad ve světě a do roku 2015 sníží počet podvyživených na polovinu. Tento cíl byl potvrzen roku 2000 na Summitu tisíciletí OSN, který si cíl stanovil jako první a hlavní bod své činnosti. [34] viz příloha č. 4.

Za účelem poskytování pomoci v době potravinových krizí byly vytvořeny organizace, které se také řadí mezi poskytovatele potravinových pomoci, například Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství *FAO (patří pod patronát OSN)* či *Světový*

---

⁶ Na multilaterální úrovni sehraává hlavní roli pro stanovení priorit a koordinaci rozvojové pomoci OSN.

potravinový program (OSN). Tyto mají za úkol pomáhat státům, které se dostanou do situace, kdy jejich vlády nejsou schopny samy při krizích, které způsobila buď lidská činnost či přírodní živly, dostatečně dobře reagovat a pomoci tak svému obyvatelstvu. Pomoc přichází ve formě poskytování potravin, buď za zvýhodněnou cenu, či úplně zdarma. Výjimkou také není častá výměna potravin za pracovní sílu. Toto jídlo je prodáváno buď přímo postiženým vládám, které toto dále distribuují svému obyvatelstvu přes trh, nebo je dodáváno přímo lidem, kteří jsou postiženi danou katastrofou, a to ve formě různých center pro matky, či stravování ve školách. [51]

Všechny organizace, které se zabývají distribucí potravin pro potřebné, poskytují přes 10 mil. tun zboží ročně, a to více jak 200 mil. lidem v celkové hodnotě 2 mld. USD. [22]

Země východní Afriky jsou příjemci potravinové pomoci bez výjimky. Největším příjemcem poskytované pomoci je z oblasti východní Afriky Etiopie. Mimo ni jsou to pak například Čad, Demokratická republika Kongo či Lidově demokratická republika Korea (KLDR). [93]

Největším dárce jsou pak Spojené státy americké, které financují více než polovinu nákladů Světového potravinového programu. [51]

Komodity, které tvoří největší podíl na potravinových pomocích, jsou pak zejména kukuřice, pšenice a rýže.

Rozvojová pomoc je považována za nástroj dlouhodobé pomoci, tzn. že prostředky jsou poskytovány systematicky pravidelně za účelem pomoci dané zemi.

Existuje také jiný druh pomoci, který je nazýván humanitární. Programy humanitární pomoci a obnovy, většinou zřizované za účelem rychlé pomoci, používají co nejjednodušších, mnohdy dočasných a provizorních řešení, která reagují na momentální krizi a jsou poskytována jen po dobu, dokud postižená země či oblast není schopna z větší části fungovat samostatně. Jedná se proto o krátkodobou jednorázovou výpomoc. [12]

Světový potravinový program (WFP)

Program vznikl v roce 1963 a jeho primárním úkolem je pomoc chudým obyvatelům rozvojových zemí v boji s hladem a chudobou. Světový potravinový program (WFP) je největší světovou humanitární organizací. Ročně distribuuje zhruba čtyři miliony tun potravin. [57]

V roce 2002 bylo 72 milionům lidí v 82 zemích dodáno 3,7 milionu tun potravin. V roce 2003 využívalo potravinovou pomoc WFP celkem 110 milionů lidí. V roce 2009 WFP pomohla více jak 17 miliónům lidí, a to jen v oblasti východní Afriky. V první

polovině tohoto roku nakoupila jídlo v hodnotě 532 mil. USD (1,4 mil. tun) a dodala ho nejpotřebnějším lidem. Kromě nejnutnější pomoci se WFP stará také o zajišťování stravy pro více jak 20 mil. afrických školáků, kdy ve školách zajišťuje pravidelné stravování ve formě svačiny. [92]

Následující tabulka ukazuje množství finančních prostředků poskytnuté jednotlivými zeměmi na nákup potravin Světovým potravinovým programem.

Tabulka 4.1 - Největší poskytovatelé pomoci Světovému potravinovému programu 2010 (v USD)

USA	327 961 531
Japonsko	137 749 462
Kanada	79 446 181
Evropská komise	60 642 872
Spojené království	50 744 011
Austrálie	42 817 914
Německo	32 646 419
Dánsko	30 213 592
Itálie	24 183 923
Ruská federace	20 000 000

Zdroj: WFP [90]. Vlastní zpracování.

Roku 2010 chce program poskytnout potravinovou pomoc více než 90 miliónům lidí a to ve více jak 73 zemích světa, z nichž se většina (72 %) opět nachází v Africe. [90]

Většina lidí je toho názoru, že rozvojová pomoc jako celek nepřináší v podstatě žádné pozitivní výsledky. Dle V. Klause je rozvojová pomoc především špatně orientovaná na stranu nabídky. To znamená, že se zajímá a zohledňuje především požadavky a potřeby donátorů (dárců), nikoliv stranu poptávky, to je stranu těch, kteří pomoc potřebují a využívají. Zájmy donátorů jsou především sobecké a povrchní a slouží zejména k získání politického kapitálu.

Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO)

FAO je hlavním orgánem OSN pro otázky rozvoje zemědělských oblastí. Svou činností usiluje o zmírňování chudoby a hladu. FAO byla založena na konferenci v

Quebecu 16. října 1945 a tento den je každoročně připomínán jako Mezinárodní den výživy. Organizace vznikla pro podporu zejména venkovských oblastí, kde žije až 70% hladovějících lidí. Rozvojovým zemím pomáhá v procesu transformace, modernizace a zlepšení zemědělství, lesnictví a rybolovu. [18]

Zvláštní programy FAO pomáhají státům čelit potravinovým krizím a poskytují pomoc v nouzových situacích. Běžně realizuje FAO na 2000 projektů současně. Roční výdaje na tyto projekty jsou více než 300 milionů USD, zdroje jsou tvořeny příspěvky dárcovských organizací a vlád. [55]

Roku 2008 FAO poskytlo více jak 600 milionů USD, a to jak na krátkodobou, tak dlouhodobou pomoc. Z těchto peněz šlo přes 350 milionů USD na potřeby zemědělského rozvoje a rozvoje technologických postupů. Největšími dárci této organizace jsou zejména USA, Španělsko, Itálie, Švýcarsko, EU, Nizozemí, Švédsko či Světová banka. [24]

4.2. Zahraniční obchod a jeho vývoj ve vybraných zemích

Zahraniční obchod patří k nejdynamičtěji se rozvíjejícím prvkům globalizace. Jelikož se rozvíjí nejen kvantita, ale také kvalita, lze zahraniční obchod označit za rozhodující faktor, který ovlivňuje ekonomický růst a rozvoj nejen ekonomik národních, ale také ekonomiky světové.

Světový obchod je pod patronací Světové obchodní organizace (WTO) a celé řady obchodních dohod, jako je Severoamerická dohoda o volném obchodu (NAFTA) či Středoamerická dohoda o volném obchodu (CAFTA). [52]

WTO jako taková má hodně poslání. Je to organizace pro liberalizaci obchodu. Jednotlivé vlády zde mohou vyjednávat své obchodní dohody nebo urovnávat své obchodní spory. Členství ve WTO je zcela dobrovolné a pro rozvojové země z větší části výhodné. Navíc vzhledem k tomu, že si svět uvědomuje důležitost těchto rozvojových zemí (přibližně 2/3 z celkového počtu zemí ve WTO jsou právě země rozvojové), mají spoustu specifických úlev a práv.

Hlavními aktéry světového obchodu jsou pochopitelně rozvinuté ekonomiky, které vytvářejí více než 3/4 světového obchodu a jsou hlavními dovozci do rozvojových zemí.

Rozvojové státy jsou závislé mnohdy na vývozu jediného druhu komodity (monokultur), jejíž cena se odvíjí od světových trhů, a jsou proto náchylné k častým výkyvům. Hlavním požadavkem rozvojových zemí zejména v oblasti zahraničního obchodu proto je, aby rozvinuté země stanovily rovnoprávné podmínky pro obchod. Vyžadují, aby byly jejich trhy a obyvatelstvo ochráněny při vstupu cizího zboží na jejich

trhy. Často diskutovaným problémem je také uzavřenost a nadřazenost rozvinutých ekonomik, což je projevem protekcionismu. Dle Světové banky se podíl Afriky na světovém vývozu snížil o celé 2/3, a to během třiceti let. Roku 1976 činila hodnota vývozu 2,9 % a v roce 2006 to bylo jen 0,9 %. [71]

Státy mnohdy ochraňují ať už celé či jen části svých trhů různými bariérami a kvótami, což rozvojovým zemím, které se orientují na vývoz monokultur, nedovoluje těmto komoditám konkurovat. Většina zemí používá různé sazby, celní kvóty, netechnické překážky, aby ochránila své zemědělce před dovozem konkurenčních potravin. Zejména vyspělé země pak poskytují svým zemědělcům přímou podporu ve formě různých dotací a zvýhodněných cen, které diskriminují země méně rozvinuté. [49]

Problém je také na straně afrických států. Většina lidí je nespokojena se zdlouhavým procesem celních prohlídek, které jsou mnohdy zastaralé a únavné. Špatná organizace a celková neprůhlednost těchto kontrol znesnadňuje obchodování nejen se státy jiného kontinentu, ale také se státy sousedními. Celní kontroly mnohdy prodlužují bezdůvodně a to za účelem obdržení úplatku.

V rámci světového obchodu je také z důvodu snahy snížit chudobu a znevýhodnění rozvojových zemí rozvíjen tzv. FairTrade (spravedlivý obchod), který je považován za alternativní přístup ke konvenčnímu mezinárodnímu obchodu. Klade důraz na sociální a ekologický rozměr výroby a obchodu. Je považován za obchodní partnerství, jehož cílem je udržitelný rozvoj pro znevýhodněné výrobce převážně ze zemí „Jihu“, jako jsou země Afriky, Latinské Ameriky, jižní a jihovýchodní Asie. Tohoto cíle se snaží dosáhnout především pomocí toho, že poskytuje férové obchodní podmínky pro zapojené výrobce a zároveň informuje spotřebitele o situaci výrobců a jejich zaměstnanců v rozvojových zemích. [16]

Členové FairTrade v Africe jsou seskupeni do čtyř regionálních sítí spravedlivého obchodu, a to ve východní, jižní, západní a severní části afrického kontinentu. FairTrade usiluje o to, aby výrobci nejen v Africe, ale ve všech rozvojových zemích, dostávali za své výrobky minimálně tolik peněz, které by pokryly alespoň náklady, které vzniknou při jejich produkci, a to bez ohledu na světové trhy. Zároveň poskytuje spotřebiteli kvalitní a cenově úměrné zboží, při jehož koupi spotřebitel pomůže k lepšímu životnímu prostředí lidí v rozvojových zemích. [35] Projekt FairTrade byl vyvinut za účelem lepší komunikace mezi rozvojovými státy jednotlivé organizace, které se zaměřují na určité oblasti. Oblast Afriky spadá pod organizaci COFTA (Cooperation for Fair Trade in Africa), která pracuje na různých místech tohoto světadílu a podporuje a zjednodušuje zde FairTrade. V zemích

východní Afriky se do projektu FairTrade zapojují pouze Keňa, Etiopie, Uganda a Tanzanie. [11]

V Keňi se organizace pokouší zlepšit živobytí a blaho Keňanů a výrobců prostřednictvím inovativních přístupů v dostupnosti na trh a to za spravedlivých podmínek obchodu. Hlavním cílem je zlepšení životních podmínek a živobytí znevýhodněných keňských výrobců a drobných podniků tím, že posiluje pozici Keňi v regionálním a mezinárodním obchodu.

V Tanzanii je hlavním cílem usilovat o zmírnění chudoby prostřednictvím výměny znalostí a zkušeností, lobbováním a prosazováním práv malých výrobců. Organizace chce také pomáhat v oblasti zlepšení umění a řemesel, a to pomocí zvýšení kvality a kapacity výrobních faktorů.

V Ugandě pak organizace mobilizuje ohrožené FairTrade výrobce a spotřebitele s cílem podpořit principy FairTrade za použití prostředků, které zviditelní domácí výrobu a napomohou tak výrobkům k lepšímu uvádění na trhy. [10]

Somálsko

Ekonomika Somálska je jako mnoho jiných závislá na zemědělství. Zvířata jsou proto jednou z hlavních zdrojů bohatství této země. Jedná se především o velbloudy, skot, ovce a kozy, které jsou určeny pro vývoz. Tento byl však v poslední době omezen z důvodu špatného zdraví těchto zvířat, které je důsledkem opakujících se období sucha. Na jihu státu jsou pro vývoz pěstovány především banány, v jejichž vývozu se Somálsko v 80. letech řadilo na druhé místo ve světového exportu. Na severu je pak rozvinut malý rybářský průmysl, který se orientuje především na vývoz tuňáků a žraloků. Dále také vyvážejí aromatické dřeviny - kadidlo a myrhu. Po celé zemi se nacházejí nejrůznější minerály, uran a pravděpodobně také ložiska ropy a zemního plynu, ale tyto nebyly a doposud nejsou komerčně využity. Existuje zde nelegální výroba uhlí pro vývoz, což ale, bohužel, vede k rozsáhlému odlesňování. [85] Dováží se zejména potraviny, což je odrazem klimatických podmínek, dále minerální paliva, cement a stavební materiál, železo a ocel. Z důvodu nepřetrávajících několik desetiletí trvajících konfliktů došlo ke zhroucení centrálního systému a dovozní podmínky proto nelze zcela jednoznačně specifikovat. Předpokládá se, že zde pro dovoz platí běžné dokumenty. [6]

Tabulka 4.2 – Import a export potravin Somálska 2007 (v tunách)

Import		Export	
Cukr	204 842	Kozy	1 200 000
Palmový olej	41 700	Ovce	500 000
Rýže	115 236	Skot	110 000
Pšeničná mouka	64 616	Cukr	8 740
Čiřok	85 314	Maso ze skotu	300
Kukuřice	40 441	Bavlna	637
Pšenice	21 199	Citrony	201
Kukuřičný olej	6 188	Kojenecká výživa	21
Hrách	9 642	Sýry	10
Odstředěné suché mléko	835	Fazole	130

Zdroj: FAO [21]. Vlastní zpracování.

Roku 2006 činil v Somálsku vývoz 300 mil. USD, a to hlavně s exportními partnery jako Spojené Arabské Emiráty, Jemen, Saudská Arábie.

Hodnota importu pak byla 798 mil. USD. Mezi nejvýznamnější importéry patřilo Džibutsko, Indie, Keňa, USA, Oman, Spojené Arabské Emiráty, Jemen.[85]

Tanzanie

Základní odvětví hospodářství je zemědělství, které je ovšem zcela závislé na klimatických podmínkách. Zemědělské plodiny proto tvoří většinu exportu. Mezi odvětví vykazující v posledních letech vysokou dynamiku řadíme dále turistický ruch, těžební průmysl a dopravu. Vývoj služeb je zde na dobré úrovni a proto jsou na export určeny i služby v oblasti cestovního ruchu, pojišťovnictví či stavebnictví. Část exportu je také tvořena nerostným bohatstvím, kterými země oplývá. Jsou vyváženy diamanty, zlato, drahé kameny. [87]

Dovoz je pak tvořen zejména ropou, spotřebními stroji, elektronikou, dopravními prostředky, chemickými látkami či léčivy. Import je zde z větší části liberální až na položky týkající se například bezpečnosti, životního prostředí či zdravotnictví. Pro dovoz je potřeba mít vývozní faktury a další dovozní dokumenty, které jsou stanoveny v zákoně. [8]

Tabulka 4.3 – Import a export potravin Tanzanie 2007 (v tunách)

Import		Export	
Pšenice	813 513	Káva	51 909
Palmový olej	323 226	Tabák	40 743
Rafinovaný cukr	112 255	Pšeničná mouka	89 691
Cukr surový	71 157	Bavlna (neopracovaná)	33 999
Instatní potraviny	5 302	Čaj	30 506
Slad	33 995	Hrách	88 169
Sójový olej	17 302	Pšenice	89 679
Alkoholické nápoje	7 519	Kešu ořechy	5 981
Nealkoholické nápoje	6 261	Cukr surový	61 757
Víno	3 431	Bavlna (zpracovaná)	19 438

Zdroj: FAO [21]. Vlastní zpracování.

Za rok 2008 činil export Tanzanie 2,49 miliard USD, přičemž nejhlavnějšími odběrateli byli Spojené království, Německo, Indie, Japonsko, Itálie, Čína, Bahrajn. Zboží bylo dováženo zejména ze Spojeného království, Německa, Japonska, Indie, Itálie, Spojených Arabských Emirátů.[87]

Etiopie

Káva, která je hlavní komoditou určenou pro vývoz, představuje až 35 % příjmů ze zahraničí. Dále zde dochází k vývozu kůží, kožešin, luštěnin, a tradiční „khat“ což je listnatý keř, který má při žvýkání psychotropní vlastnosti. Mimo další se zde v posledních letech také daří vývozu zlata, železné rudy či zemního plynu. Etiopie je zcela závislá na dovozu ropy a spotřebního zboží.[83]

Veškerý dovoz do Etiopie může být proveden pouze etiopskými občany nebo firmou s licencí od příslušných ministerstev. Zcela je zakázán pouze dovoz narkotik, pornografie a falešných peněz. Omezen je také dovoz zbraní, munice, živých zvířat, léčiv a potravin. Pro převoz zboží přes hranice je potřeba klasických dokumentů jako jsou faktury či konosamenty. Mimo jiné je zde také prováděna ještě před expedicí kontrola jakosti a úplnosti. [4]

Tabulka 4.4 – Import a Export potravin v Etiopii 2007 (v tunách)

Import		Export	
Pšenice	600 238	Káva	158 234
Palmový olej	69 585	Sezamová semínka	139 653
Surový cukr	63 419	Fazole	71 194
Slad	32 195	Cizrna	43 891
Rostlinný olej	19 595	Dobytěk	38 410
Kukuřice	31 912	Ovce	2 317
Hrách	26 429	Olejniny	23 377
Alkoholické nápoje	1 773	Surový cukr	25 285
Rafinovaný cukr	26 173	Fazolové boby	41 016
Instatní potraviny	5 191	Bavlna (zpracovaná)	9 483

Zdroj: FAO. [21]. Vlastní zpracování.

Export v hodnotě 1,5 miliardy USD byl uskutečněn s Džibutskem, Německem, Švýcarskem a Japonskem. Import v hodnotě 6,8 miliardy USD s Čínou, Saudskou Arábií, Indií, Itálií, USA. [83]

Keňa

Mimo čaje, který je nejvíce vyváženou komoditou, se rozšířil také cestovní ruch, ten od roku 2007 stoupl o 19 %. V Keni existuje 21 oděvních továren, které vyrábějí pro export a snaží se obstát před asijskou konkurencí. Keňané mají zásoby ropy, jenž vyváží do okolních zemí. Mimo toho také vyváží cement či ryby. Dovoz do Keňi představují především strojní a dopravní zařízení, motorová vozidla, kovy, plasty a elektrická zařízení. [84]

V Keňi je relativně liberální systém dovozu. Výjimku tvoří pouze komodity, které by mohly ohrozit životní prostředí nebo bezpečnost státu a obyvatel. [5]

Tabulka 4.5 – Import a export zboží v Keňi 2007 (v tunách)

Import		Export	
Palmový olej	415 970	Čaj	374 329
Pšenice	564 332	Zelenina	51 506
Rafinovaný cukr	203 924	Káva	55 151
Tabák	22 001	Cigarety	7 641
Rýže	258 003	Sušený ananas	71 164
Pšeničná mouka	37 288	Fazole	15 635
Hrách	38 292	Cukr	30 869
Kukuřice	113 768	Palmový olej	34 565
Fazole	93 116	Tabák	24 970
Surový cukr	26 089	Konzervovaná zelenina	21 895

Zdroj: FAO[21]. Vlastní zpracování

Export v hodnotě 4,4 miliardy USD Keňa realizovala zejména se Spojeným královstvím, Nizozemskem, Ugandou, Tanzanií, USA a Pákistánem. Import o hodnotě 9,9 miliard USD pak realizovala s partnery jako jsou Indie, Spojené arabské emiráty, Čína, Saudská Arábie, Jižní Afrika, Japonsko, USA.

Uganda

Zemědělské produkty Ugandy jsou už po desetiletí největší exportní komoditou. Káva se stala nejvýznamnějším vývozním produktem po roce 1950, ale bavlna, čaj, tabák, a některé průmyslové zboží byly také důležité. Během roku 1970 všechny vývozy s výjimkou kávy poklesly v důvodů nízkých výkupních cen, marketingových problémů, klesajících směnných kurzů a obecného narušení hospodářství. Z hlediska zahraničního obchodu má Uganda velké přednosti a je pro investory velmi lákavá. Nachází se na strategickém místě, což je v srdci východní Afriky, ale je především domovem několika předních světových společností a mezinárodních organizací.

V současnosti tvoří vývoz kávy asi 23 % celkového exportu a ryby téměř 7 %. Roste export netradičních výrobků, jako je oblečení, kůže, vanilka, řezané květiny. Na druhou stranu klesá vývoz tradičních komodit, jako je bavlna, čaj a tabák. Objevy rozsáhlých ropných ložisek z roku 2008 budou mít podle odborníků na vývoz Ugandy velký vliv, a proto se v současné době mnoho finančních prostředků soustředí právě na ropný sektor. [88]

Do Ugandy se dováží zejména motorová vozidla, ropa, zdravotnické potřeby, kovy a obilniny. V Ugandě neexistuje systém dovozních licencí. Může se zde dovážet prakticky

vše kromě zbraní, výbušnin a pornografie. Celní proces je zde však velmi zdlouhavý a pro obchodníky náročný, což obchodníkům zvyšuje jejich přepravní náklady. Většina zboží podléhá tzv. předexpediční kontrole, která se vztahuje především na zboží dražší než 10 000 USD. [9]

Tabulka 4.6 – Import a export potravin v Ugandě 2007 (v tunách)

Import		Export	
Pšenice	337 026	Káva	153 987
Palmový olej	143 703	Tabák	25 055
Rafinovaný cukr	88 410	Čaj	44 015
Surový cukr	54 285	Olej	25 975
Čirok	77 590	Pivo ze pšenice	45 922
Hrách	34 383	Surový cukr	44 591
Rýže	50 053	Bavlna	16 067
Pivo z ječmene	30 774	Kakao	9 404
Olej	16 827	Palmový olej	19 586
Cigarety	1 604	Instatní potraviny	12 281

Zdroj: FAO. [21]. Vlastní zpracování.

Celkový export byl roku 2008 uskutečněn v hodnotě 1,72 miliardy USD s partnery jako EU, Keňa, Demokratická republika Kongo, Súdán, Rwanda, Spojené království. Import byl pak v hodnotě 4,5 miliardy USD, a to od Spojených arabských emirátů, Keňi, EU, Indie, Jižní Afriky, Číny a USA. [88]

Súdán

Súdánskému obchodu vévodí především zemědělské produkty. Bavlna, arabská guma, arašídý, sezam a čirok představovali hlavní komodity. V minulosti byl Súdán druhým největším dodavatelem bavlny a arabské gumy na světě. V současné době jsou tyto dvě komodity stále mezi hlavními produkty na export, avšak jejich hodnota již není na tak vysoké úrovni a to zejména kvůli kolísání cen na světových trzích. Hlavní specializací Súdánu je především export ropy, na jejíž těžbu se zde vynakládají nemalé investice. Denně exportují 401 000 barelů ropy, což poskytuje zemi až 70 % celkových příjmů z vývozu.

Dováží se zejména rafinérské zařízení, které je potřebné k těžbě ropy, dále různé chemikálie, dopravní zařízení, zemědělské a průmyslové stroje a zařízení. [86]
Do Súdánu lze dovážet zboží, které neodporuje zdejšímu náboženství a zvykům, jako je

například alkohol, drogy, pornografie či zařízení pro provozování hazardních her. Mimo toho musí dovozce také opět doložit potřebné dokumenty, faktury či například karanténní licenci. [7]

Tabulka 4.7 – Import a export potravin v Súdánu 2007 (v tunách)

Import		Export	
Pšenice	1 176 368	Sezamová semena	105 464
Rafinovaný cukr	169 150	Ovce	719 890
Mléko	23 266	Bavlna	22 699
Palmový olej	92 900	Čirok	113 396
Káva	29 963	Velbloudi	49 539
Čaj	23 082	Melasa	178 896
Rostlinný olej	42 954	Surový cukr	29 012
Čirok	199 214	Zelenina	10 998
Instatní potraviny	12 568	Ovčí maso	1 998
Surový cukr	98 804	Kozy	120 000

Zdroj: FAO [21]. Vlastní zpracování.

Roku 2009 vyvážel Súdán nejvíce do Číny, Japonska, Indonésie, Egyptu, Spojených arabských emirátů, Saudské Arábie, Malajsie a Jižní Korei. Hodnota tohoto vývozu byla 8,464 miliardy USD. Import byl pak uskutečněn zejména EU, Čínou, Malajsií, Saudskou Arábií a Egyptem, a to v celkové hodnotě 6,823 miliard USD. [86]

4.3. Shrnutí a nástin možných řešení

Otázka potravinové dostatečnosti je odjakživa základním principem pro přežití lidstva. Lidé nežijí, aby jedli, ale jedí, aby přežili. Bohužel, v dnešní době, která v běžném světě poskytuje nezměrné množství potravin, existuje výrazná nerovnost mezi její dělbou. O to, že více jak miliarda lidí v současné době nemá dostatečně dobrý přístup k potravinám, se nezasloužili pouze lidé, ale na některých místech planety nejsou podmínky k tomu, aby lidé mohli obhospodařovat svá pole, a využít tak bohatství přírody. O tom, že lidé žijí na místech, která jsou pro život zcela nevhodná, se vedou rozsáhlé debaty. Někteří tvrdí, že je to v důsledku migrace obyvatelstva v minulosti, kdy lidé osídlovali tehdy ještě úrodnou půdu a v důsledku své bezohledné činnosti ji znehodnotili. Jiní zase, že jde o mentalitu místních lidí, kteří si zkrátka život v jiném světě neumí anebo nechtějí představit. Lidé po celém světě se snaží těmto rozvojovým zemím pomoci, a to nejen v oblasti obchodu a financí, ale také v celkové osvětě. Snaží se do tohoto světa přinést vzdělanost, potřebné

léky a informace, které by místním lidem měly pomoci. Tyto státy jsou však stále ještě ovlivněny obdobím kolonizací a dekolonizací, kdy jsme si my, rozvinuté země, podrobily místní domorodé obyvatelstvo a doslova si ho v některých oblastech zotročili. Na mnohé Afričany toto pochopitelně stále působí velmi negativně a poskytovanou pomoc v určitých ohledech sabotují, či ji zcela odmítají. Při vypracovávání této práce jsem se například setkala s mnoha články zabývajícími se problematikou AIDS. Rozvinuté státy se snaží do těchto zemí Afriky dostat ochranu proti dalšímu rozšíření nákazy ať už formou různých druhů antikoncepce, nebo ve formě informovanosti o této chorobě a jejím přenosu. Setkáváme se však stále s velkým nezájmem ze strany Afričanů, kteří se poskytnutými radami neřídí a danou ochranu nepoužívají.

V případech, kdy by zde o pomoc lidé stáli, dochází pro změnu k velkému problému korupce. Díky ní dochází ke ztrátě velkého množství finančních prostředků, které do těchto zemí putují třeba za účelem podpory právě zdravotnictví nebo školství. Jsou založeny různé organizace, které mají Africe pomoci. Tyto organizace zabývající se rozvojovou pomocí jsou často velmi kritizované. Tento druh pomoci považují mnozí za kontraproduktivní. Jedná se o různé programy, kdy vyspělé země dávají různé množství finančních prostředků k rozvoji zaostalých ekonomik. Jako příklad lze uvést myšlenku, která pomáhá ve formě odvodu ze státního rozpočtu rozvinutých zemí ve výši 0,7 % HDP dané země. Toto je převážně považováno, ostatně jako mnoho jiných pomoci, pouze za populistický krok, který splňuje pouze 5 zemí, a to jsou Švédsko, Norsko, Lucembursko, Dánsko a Nizozemsko.

Já osobně se přikláním k druhé variantě pomoci, a to je uvolnění trhů a liberalizace obchodu. Tato možnost se mi zdá pro rozvojové státy daleko jednodušší a podle mého názoru by jim přinesla větší prospěch. Při pročítání literatury jsem narazila na citát: „Není třeba dávat rybáři ryby, stačí mu dát prut a naučit ho rybařit.“ Tento citát popisuje dle mého zcela výstižně problém dnešního světa. Dáváme rozvojovému světu finanční prostředky, které nepomáhají, a ještě k tomu paradoxně dochází ke stále většímu zadlužení těchto zemí. Těmto zemím je třeba umožnit to, co je pro nás zcela běžné a nepostradatelné, a to je možnost vývozu svých komodit na světové trhy bez jakýchkoliv překážek.

V rámci zahraničního obchodu dochází k uzavírání řady smluv a společenství, které mají k tomuto účelu dopomoci. V poslední kapitole jsem se problematikou zahraničního obchodu zabývala a rozvojové země, které přistoupí k těmto smlouvám či organizacím, mají spousty výhod. V rámci WTO dochází k ulehčování plnění některých pravidel a

jiným různým výhodám, viz předešlá kapitola. V roce 2001, na ministerské konferenci WTO konané v Dauhá, se členské státy rozhodly zahájit nové kolo jednání s cílem dále snížit překážky volnému obchodu. Členské státy se dohodly věnovat zvláštní pozornost potřebám rozvojových zemí, které toto potřebují nejvíce. V organizaci WTO jsou však z východní Afriky zastoupeny stále pouze tři státy: Keňa, Tanzanie a Uganda. Všechny přistoupily k 1.1.1995 a jejich obchod je tak mnohem více liberalizován oproti jiným.

Evropská unie jako největší obchodní velmoc se pak rozvojovým státům snaží také pomoci. Obchodní politika EU úzce souvisí s její rozvojovou politikou. Pro většinu dovozu z rozvojových zemí poskytuje unie v rámci tzv. všeobecného systému preferencí bezcelní nebo preferenční přístup na svůj trh. V případě 49 nejchudších zemí světa dokonce platí, že veškerý jejich vývoz do EU – s jedinou výjimkou zbraní – je od cla zcela osvobozen.

Všechny tyto kroky rozvinutých ekonomik jsou dle mého názoru správné. Na druhou stranu si, ale myslím, že například organizace FairTrade není zcela vhodná. Samozřejmě se snaží zvýhodnit vyvážené zboží rozvojových zemí a pomoci jim uplatnit se na našich trzích, ale můj názor je takový, že jde jen o nějaký populistický pokus, který má lidi přesvědčit o tom, že se o rozvojové státy zajímáme „z plných sil“. Běžný občan se dozví na každém rohu, že komodity prodávané pod značkou FairTrade jsou sice dražší než ostatní, a to z důvodu tolik propagované pomoci, která je založena především na solidaritě bohatších lidí vůči chudým. Otázkou však stále zůstává, jestli se peníze, které jsou určeny zemědělcům, dostanou opravdu do jejich rukou. Navíc značku FairTrade může zemědělec používat pouze pokud si zaplatí certifikaci a splní nejrůznější podmínky, což si dle mého nemůže zkrátka spousta malopěstitelů dovolit.

Celková problematika zemědělství je velmi složitá. Samozřejmě nemůžeme tyto státy nechat zcela bez pomoci. Myslím si však, že není potřeba vynakládat takové finanční prostředky na něco, co nemá dostatečně velký efekt. Afrika potřebuje po liberalizaci obchodu také zejména vzdělanost a osvětu. Pokud místní lidé budou mít snahu naučit se novým věcem, nebude zde muset rozvinutý svět posílat nejrůznější stroje a technologie, které nakonec stejně reziví na místních polích. Většina Afričanů si za tu řadu let, kdy jim jsou posílány ze všech koutů světa obrovské sumy, zvykla na fakt, že když je nejhůř, peníze odněkud dorazí. Podle mě před světem vytváří trochu předimenzovanost své celkové bezmocnosti. Samozřejmě nechci zlehčovat jejich tíživou situaci co se týče podnebí a přírodních katastrof, nemůžu se však zbavit pocitu, že války, konflikty nebo

neochotu vlád si prakticky vytvářejí sami. Je proto potřeba odstranit jejich averzi k okolnímu světu, který je v minulosti sice zklamal, ale v současnosti se jim snaží pomoci.

5. Závěr

Cílem mé práce byla analýza příčin potravinové nedostatečnosti ve vybraných afrických zemích a následný návrh možných řešení. Země afrického rohu, jak jsou země východní Afriky nazývány, jsou považovány za jedny z nejméně rozvinutých na světě. Jsou postihovány opakovanými katastrofami, a to ať už způsobenými přírodními katastrofami či lidskou činností. Tyto země jsou sužovány opakovanými suchy nebo naopak záplavami. Navíc se zde vede nespočet válek, které ožebračují už tak dost chudé obyvatelstvo. Situaci navíc ještě zhoršují různé faktory, jako je například velký výskyt HIV/AIDS, značná negramotnost, velký populační růst či degradace půdy. Otázka zemědělství je zde velmi diskutovaným problémem. Místní obyvatelstvo se snaží přežít, a proto plundruje místní krajinu a znehodnocuje prakticky každý kousek půdy, který se vyskytne. Na obstarání obživy se pak podílí všichni členové rodiny, od mužů, žen, až po malé děti. Tito na svých polích pěstují, mnohdy primitivním způsobem, jeden nebo dva druhy plodiny, která je nejméně náročná na obhospodařování a navíc, která je výhodná pro vývoz.

Export je znevýhodněn právě vývozem pouze určitých druhů monokultur, které bývají ovlivněny výše popsanými faktory. Navíc místní vlády preferují především plodiny pro vývoz z důvodu zisku a místní obyvatelstvo zůstává stále v pozadí. Rozvinutý svět proto vytvořil organizace, které se zabývají krátkodobou humanitární pomocí, která má chudým lidem pomoci především v době nejhorší krize. Po celém světě se pak konají charitativní koncerty a nejrůznější sbírky. Vzhledem k nutnosti okamžité pomoci není průhlednost a informovanost o těchto penězích ani trochu dobrá a dochází tak k velkým podvodům a ztrátě těchto finančních prostředků. Stále více je proto upřednostňována pomoc v rámci zahraničního obchodu. Jeho liberalizace pomůže rozvojovým ekonomikám mnohem více a dlouhodobě. Rozvojové země volají po tom, aby jim byly zcela bez bariér otevřeny světové trhy. Samy však své trhy také brání. Z jejich strany je to celkem pochopitelné. Přílivem zahraničních komodit, které vyjdou levněji než místní, by došlo k úplnému zničení místních zemědělců.

Je proto potřeba dovolit těmto státům volně obchodovat. Měly by být nastoleny rovné podmínky pro všechny. Myslím si, že jedině tak rozvojové země dokáží vyjít z bludného kruhu chudoby a postavit se tak na své vlastní nohy, což bude pro všechny nejefektivnější.

Seznam použité literatury:

- [1] BALAJOVÁ, K. *Vliv liberalizace obchodu na zemědělství v rozvojových zemích* [online]. 2008, [cit. 2010-03-03]. Dostupný WWW:<http://www.glopolis.org/index.php?Itemid=25&id=43&option=com_content&task=view>
- [2] BBC. *Soil erosion and change* [online]. 2010, [cit. 2010-03-13]. Dostupný z WWW:<http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/agriculture/agrcltre_issuesrev2.shtml>.
- [3] BRAUN, J. A policy agenda for famine prevention in Africa [online]. 1991, [cit. 2010-02-03]. Dostupný z WWW:<www.ifpri.org/pubs/fps/fps13.htm>.
- [4] BUSINESSINFO. *Etiopie: Zahraniční obchod země* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/etiopie-zahranicni-obchod-zeme/6/1000783/#sec4>>.
- [5] BUSINESSINFO. *Keňa: Zahraniční obchod země* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/kena-zahranicni-obchod-zeme/6/1001375/#sec4>>.
- [6] BUSINESSINFO. *Somálsko: Zahraniční obchod země* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/somalsko-zahranicni-obchod-zeme/6/1001361/#sec4>>.
- [7] BUSINESSINFO. *Súdán: Zahraniční obchod země* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/sudan-zahranicni-obchod-zeme/6/1001484/#sec4>>.
- [8] BUSINESSINFO. *Tanzanie: Zahraniční obchod země* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/tanzanie-zahranicni-obchod-zeme/6/1001492/#sec4>>.
- [9] BUSINESSINFO. *Uganda: Zahraniční obchod země* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/uganda-zahranicni-obchod-zeme/6/1001499/#sec4>>.
- [10] COFTA. *Country network* [online]. 2010, [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW:<<http://www.cofta.org/en/en/countrysnetworks.asp?countrysnetworkid=5>>.]
- [11] COFTA. *Who we are* [online]. 2010, [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW:<<http://www.cofta.org/en/en/about.asp>>.]
- [12] ČLOVĚK V TÍSNI. *Sektor humanitární pomoc a obnova* [online]. 2006, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=261>>.
- [13] DEMOGRAFIE. *Populační vývoj afrického kontinentu* [online]. 2005, [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW:<http://www.demografie.info/?cz_popvyvoj_svet_af>.

- [14] DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS POPULATION DIVISION. *World population prospects* [online]. 2008, [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW:<http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2008/wpp2008_highlights.pdf>
- [15] DRULÁK, P., KRATOCHVÍL, P. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o, 2009. 367 s. ISBN 978-80-7367-469-4.
- [16] FAIR TRADE. *Fair Trade* [online]. 2010, [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW:<<http://www.fairtrade.cz/index.php?clanek=10>>.]
- [17] FAJMON, H. *Rozvojové země. Potřebují pomoc, nebo volné trhy?* 1. vyd. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009. 83s. ISBN – 978-80-86547-74-9.
- [18] FAO. *About* [online]. 2010, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/about/en/>>.
- [19] FAO. *Crop prospect and food situation* [online]. 2009, [cit. 2010-04-05]. Dostupný z WWW:< <http://www.fao.org/docrep/012/ak340e/ak340e02.htm>>.
- [20] FAO. *Demand for products of irrigated agriculture in sub-Saharan Africa* [online]. 2006, [cit. 2010-02-28]. Dostupný z WWW:< <ftp://ftp.fao.org/agl/AGLW/docs/wr31e.pdf> >.
- [21] FAO. *Faostat* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://faostat.fao.org/site/342/default.aspx>>.
- [22] FAO. *FAO urges food aid reform* [online]. 2007, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/newsroom/en/news/2007/1000482/index.html>>.
- [23] FAO. *Food security statistics* [online]. 2009, [cit. 2010-02-28]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/economic/ess/food-security-statistics/en/>>.
- [24] FAO. *Hunger and crisis* [online]. 2009, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/012/i1023e/i1023e00.pdf>>.
- [25] FAO. *Land and environmental degradation and desertification in Africa: The magnitude of the problem* [online]. 2010, [cit. 2010-03-11]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/docrep/x5318e/x5318e02.htm> >.
- [26] FAO. *Land degradation assessment* [online]. 2010, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/nr/land/degradation/en/> >.
- [27] FAO. *Special programme for food security–Kenya* [online]. 2010, [cit. 2010-04-01]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/spfs/national-programmes-spfs/success-npfs/kenya/en/> >.
- [28] FAO. *What is chronic hunger?* [online]. 2010, [cit. 2010-02-28]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/hunger/faqs-on-hunger/en/#c41476>>.
- [29] FAO. *World food and agriculture in review* [online]. 2010, [cit. 2010-04-05]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/docrep/012/i0680e/i0680e07.pdf> >.

- [30] FERRO, M. *Dějiny kolonizací. Od dobývání až po nezávislost 13.-20. století*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7106-837-2.
- [31] FEWSNET. East Africa [online]. 2010, [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW:<<http://www.fews.net/pages/region.aspx?gb=r2&l=en>>.
- [32] FEWS NET. *Sudan: Food security framework* [online]. 2010, [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW:<<http://www.fews.net/pages/region.aspx?gb=r2&l=en>>.
- [33] FEWS NET. *Uganda: Food security framework* [online]. 2010, [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW:<<http://www.fews.net/pages/region.aspx?gb=r2&l=en>>.
- [34] FIVIMS. *Food security statistics* [online]. 2010, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<http://www.fivims.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=21&Itemid=36>.
- [35] FLO. *Benefits of Fairtrade* [online]. 2010, [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW:<http://www.fairtrade.net/benefits_of_fairtrade.html>.]
- [36] GOMMES, R. *Rainfall Variability and Drought in Sub-Saharan Africa* [online]. 1996, [cit. 2010-04-10]. Dostupný z WWW:<<http://www.fao.org/waicent/faoinfo/sustdev/EIdirect/EIlan0004.htm>>.
- [37] HUMAN DEVELOPMENT REPORTS 2009. *Build your own tables* [online]. 2009, [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW:< [<http://hdrstats.undp.org/en/buildtables/>].>
- [38] HUMAN DEVELOPEMENT REPORT. *The Human Development Index* [online]. 2010, [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW:<<http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hdi/question,68,en.html>>.
- [39] HUMAN DEVELOPMENT REPORTS. *Human Development Indices World Map* [online]. 2010, [cit. 2010-01-14]. Dostupný z WWW:<http://hdr.undp.org/en/statistics/data/hd_map/>.
- [40] HUMAN DEVELOPEMENT REPORT. *Statistics of the Development Report* [online]. 2010, [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW:<<http://hdr.undp.org/en/statistics/>>.
- [41] IFPRI. *Green revolution. Curse or blessing?* [online]. 2002, [cit. 2010-03-05]. Dostupný z WWW:<<http://ifpri.org/pubs/ib/ib11.pdf>>.
- [42] IMF. *World economic outlook database* [online]. 2009, [cit. 2010-01-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/weoselgr.aspx>>.
- [43] INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. *Agriculture* [online]. 2008, [cit. 2010-03-04]. Dostupný z WWW:<<http://www.ilo.org/ipecc/areas/Agriculture/lang--en/index.htm>>.
- [44] IRIN. *Kenya: Warnings sounded before long Rains* [online]. 2010, [cit. 2010-04-01]. Dostupný z WWW:<<http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=88321>>.

- [45] JENÍČEK, V., FOLTÝN, J. *Globální problémy ve světové ekonomice*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1998. 145 s. ISBN 80-7079-166-7.
- [46] JEŘÁBEK, J., KOTECKÝ, V., VACULÍK, M. *Odpovědnost bez hranic: klima a chudoba*. 1. vyd. Praha: Glopolis – pražský institut pro globální politiku, 2008. 25s. ISBN 978-80-254-3478-9.
- [47] KAŇÁKOVÁ, N. *Globální problémy*. 1 vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2004. 153 s. ISBN – 80-248-0681-9.
- [48] KUNA, Z. *Rozvojové země ve světové ekonomice*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. Provozně ekonomická fakulta, 2007. 132 s. ISBN 978-80-213-1134-3.
- [49] KUNEŠOVÁ, H., CIHELKOVÁ, E. *Světová ekonomika – nové jevy a perspektivy*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2006. 320 s. ISBN 80-7179-455-4.
- [50] LEBEDA, P. *Světový obchod* [online]. 2008, [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW:<http://www.rozvojovka.cz/svetovy-obchod_226_20.htm>.
- [51] LOWDER, S., RANEY, T. *Food aid: A primer* [online]. 2005, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/008/ae878e/ae878e00.pdf>>.
- [52] MAJEROVÁ, I. *Rozvojové ekonomiky*. 1.vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě. Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2008. 170s. ISBN 978-80-7248-459-1.
- [53] MILLENIUM DEVELOPMENT GOALS INDICATORS. *Millenium development goals* [online]. 2010, [cit. 2010-03-31]. Dostupný z WWW:<<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Host.aspx?Content=Indicators/OfficialList.htm>>.
- [54] OECD. *ODA 2009* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.oecd.org/dataoecd/17/9/44981892.pdf>>.
- [55] OSN. *Fao* [online]. 2005, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=117>>.
- [56] OSN. *Sucho ve východní Africe* [online]. 2006, [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW:<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN_03_06.pdf>.
- [57] OSN. *Světový potravinový program* [online]. 2005, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=105>>.
- [58] OXFAM. *Conflicts and emergencies* [online]. 2010, [cit. 2010-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.oxfam.org/en/campaigns/conflict/about>>.
- [59] OXFAM. *Drought pushes 23 million East Africans toward severe hunger as rains fail for fifth year* [online]. 2009, [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW:<<http://www.oxfam.org/en/pressroom/pressrelease/2009-09-29/east-africa-drought>>.

[60] RELIEF WEB. *Ethiopia* [online]. 2010, [cit. 2010-03-31]. Dostupný z WWW:<<http://www.reliefweb.int/rw/dbc.nsf/doc108?OpenForm&rc=1&emid=acos-635nze>>.

[61] RELIEF WEB. *Somalia* [online]. 2010, [cit. 2010-03-15]. Dostupný z WWW:<<http://www.reliefweb.int/rw/dbc.nsf/doc108?OpenForm&rc=1&emid=acos-635nze>>.

[62] RELIEF WEB. *Tanzania* [online]. 2010, [cit. 2010-03-25]. Dostupný z WWW:<<http://www.reliefweb.int/rw/dbc.nsf/doc108?OpenForm&rc=1&emid=acos-635nze>>.

[63] RURAL POVERTY PORTAL. *Rural poverty in Uganda* [online]. 2010, [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW:<<http://www.ruralpovertyportal.org/web/guest/country/home/tags/uganda>>.

[64] SKOKAN, L. *Afrika - sociogeografický přehled*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Turkyň, 2007. 123s. ISBN – 978-80-7044-838-0.

[65] THE ROCKEFELLER FOUNDATION. *Forum for African women educationalist* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW:<<http://www.rockefellerfoundation.org/what-we-do/where-we-work/africa/grants-grantees/forum-african-women-educationalists>>.

[66] THE WORLD BANK. *Agriculture and economic growth* [online]. 2007, [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW:<<http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTWDRS/EXTWDR2008/0,,contentMDK:21500951~pagePK:64167689~piPK:64167673~theSitePK:2795143,00.html>>.

[67] THE WORLD BANK. *Country groups* [online]. 2010, [cit. 2010-01-14]. Dostupný z WWW:<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20421402~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html#Sub_Saharan_Africa>.

[68] THE WORLD BANK. *Fact sheet: The World Bank and agriculture in Africa* [online]. 2010, [cit. 2010-03-05]. Dostupný z WWW:<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/0,,contentMDK:21935583~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:258644,00.html>>.

[69] THE WORLD BANK. *Low income economies* [online]. 2010, [cit. 2010-01-16]. Dostupný z WWW:<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20421402~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html>>.

[70] THE WORLD BANK. *Water and sanitation* [online]. 2010, [cit. 2010-02-26]. Dostupný z WWW:<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTWAT/0,,contentMDK:21634926~menuPK:4708891~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:4602123,00.html>>.

- [71] THE WORLD BANK. *Why trade costs matter to Africa* [online]. 2008, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/SOMALIAEXTN/0,,contentMDK:21808702~menuPK:50003484~pagePK:2865066~piPK:2865079~theSitePK:367665,00.html>>.
- [72] THE WORLD BANK. *World development report 2008: Agriculture for department* [online]. 2007, [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW:< <http://www.worldbank.org/wdr2008>>.
- [73] THE WORLD FACTBOOK. *Eritrea* [online]. 2010, [cit. 2010-03-31]. Dostupný z WWW:<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/er.html>>.
- [74] THE WORLD FACTBOOK. *Ethiopia* [online]. 2010, [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW:<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>>.
- [75] THE WORLD FACTBOOK. *Tanzania* [online]. 2010, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW:<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tz.html>>.
- [76] UNDP. *Innovative approaches to food security* [online]. 2008, [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://undp-usa.blogspot.com/search/label/Africa>>.
- [77] UNEP. *State of the environment and policy retrospective: 1972-2002* [online]. 2002, [cit. 2010-03-13]. Dostupný z WWW:< http://www.unep.org/geo/geo3/english/pdfs/chapter2-2_land.pdf>.
- [78] UNICEF. *Water and sanitation* [online]. 2006, [cit. 2010-02-27]. Dostupný z WWW:<<http://www.childinfo.org/water.html>>.
- [79] Universität Hamburg. *Chronologischer Überblick nach Ländern* [online]. 1997, [cit. 2010-04-11]. Dostupný z WWW:<http://www.sozialwiss.uni-hamburg.de/publish/Ipw/Akuf/archiv_afrika.htm>.
- [80] Universität Hamburg. *Kriege und bewaffnete Konflikte in Afrika seit 1945* [online]. 2005, [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.sozialwiss.uni-hamburg.de/publish/Ipw/Akuf/>>.
- [81] USAID. *Africa education initiative* [online]. 2008, [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW:<http://www.usaid.gov/locations/sub-saharan_africa/initiatives/aei.html>.]
- [82] USAID. *Agriculture* [online]. 2007, [cit. 2010-02-28]. Dostupný z WWW:<
http://www.usaid.gov/locations/sub-saharan_africa/sectors/ag/index.html>.
- [83] U.S. DEPARTMENT OF STATE. *Ethiopia* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2859.htm>>.
- [84] U.S. DEPARTMENT OF STATE. *Kenya* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2962.htm>>.
- [85] U.S. DEPARTMENT OF STATE. *Somalia* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2863.htm>>.

- [86] U.S. DEPARTMENT OF STATE. *Sudan* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5424.htm>>.
- [87] U.S. DEPARTMENT OF STATE. *Tanzania* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2843.htm>>.
- [88] U.S. DEPARTMENT OF STATE. *Uganda* [online]. 2010, [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW:<<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2963.htm>>.
- [89] WFP. *About* [online]. 2010, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/about>>.
- [90] WFP. *About: Donors* [online]. 2010, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/about/donors/wfp-donors/2010>>.
- [91] WFP. *Ethiopia* [online]. 2010, [cit. 2010-03-31]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/countries/ethiopia>>.
- [92] WFP. *Fighting hunger worldwide* [online]. 2010, [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:<<http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/communications/wfp215812.pdf>>.
- [93] WFP. *Hunger* [online]. 2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/hunger>>.
- [94] WFP. *Kenya* [online]. 2010, [cit. 2010-04-01]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/countries/kenya>>.
- [95] WFP. *Somalia* [online]. 2010, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/countries/somalia>>.
- [96] WFP. *Tanzania* [online]. 2010, [cit. 2010-03-25]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/countries/tanzania>>.
- [97] WFP. *Uganda* [online]. 2010, [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW:<<http://www.wfp.org/countries/uganda>>.
- [98] WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Country profile* [online]. 2010, [cit. 2010-02-25]. Dostupný z WWW:<<http://www.who.int/countries/en/>>.
- [99] ZÁHOŘÍK, J. *Ropné zásoby na africkém kontinentu a jejich vliv na utváření světové politiky* [online]. 2010, [cit. 2010-01-14]. Dostupný z WWW:<http://www.mzv.cz/public/64/6d/a5/458551_329231_grant_MZV_zkracena_verze_jan_zahorik.pdf>.
- [100] ZEMAN, J. *Afrika od Sahary ke Kapskému městu*, 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2001. 240 s. ISBN– 80-7185-310-0.

Seznam zkratek:

CAFTA	Central America Free Trade Agreement (Středoamerická smlouva o volném obchodu)
COFTA	Cooperation for FairTrade in Africa (Spolupráce v oblasti FairTrade v Africe)
EU	Evropská unie
FAO	Food and agriculture Organization of the United Nations (Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství)
GMO	Geneticky modifikovaný organismus
HDI	Human Development Index (Index lidského rozvoje)
HDP	Hrubý domácí produkt
HIV	Human Immunodeficiency Virus (Virus lidské imunitní nedostatečnosti)
IMF	International Monetary Fund (Mezinárodní měnový fond)
NAFTA	North American Free Trade Agreement (Severoamerická dohoda o volném obchodu)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)
OSN	Organizace spojených národů
PPP	Purchasing power parity (Parita kupní síly)
SNS	Společenství nezávislých států
UNCTAD	United Conference on Trade and Development (Konference OSN pro obchod a rozvoj)
USA	United States of America (Spojené státy americké)
USAID	United States Agency for International Development (Organizace Spojených států pro mezinárodní rozvoj)
USD	United States dollar (americký dolar)
WFP	World Food Programme (Světový potravinový program)
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová (bakalářská) práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne .....

.....
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

.....

Seznam příloh:

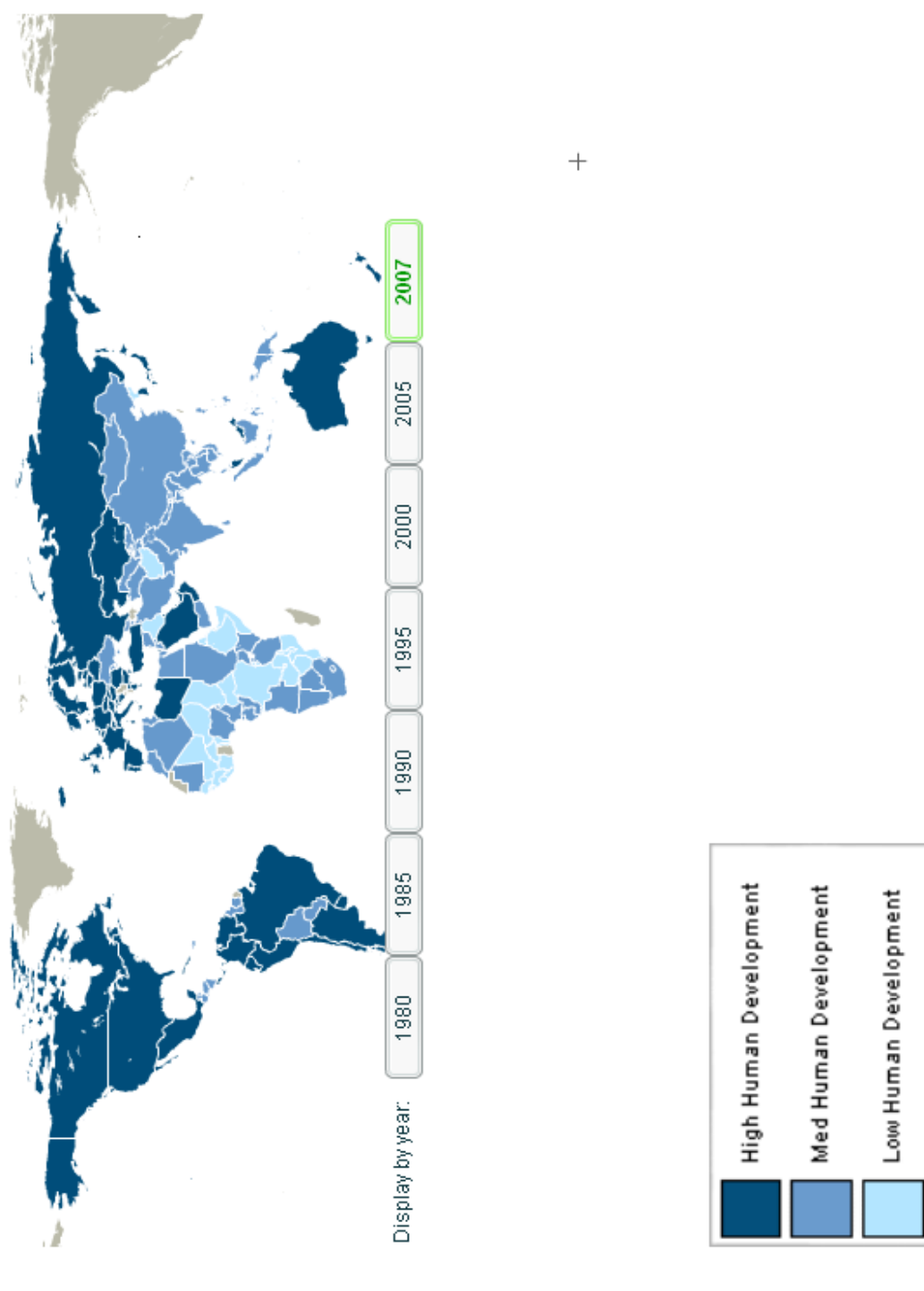
Příloha č. 1. – Rozdělení světa dle HDI (2007)

Příloha č. 2. – Degradace půd ve světě

Příloha č. 3. – Stav potravinové dostupnosti ve východní Africe

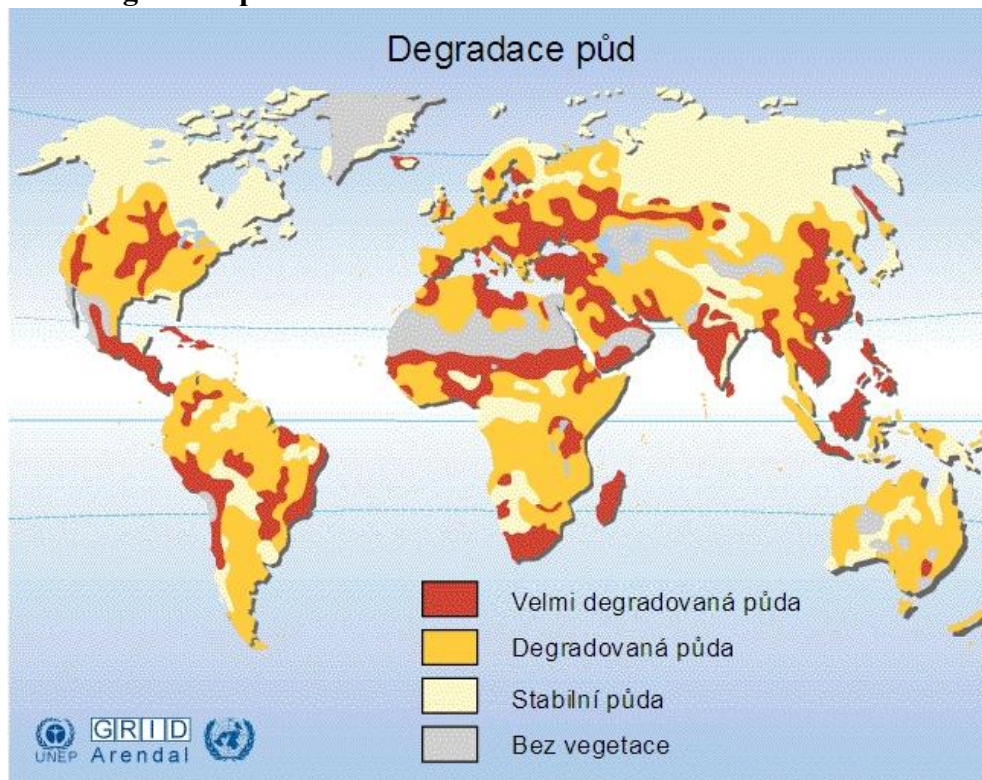
Příloha č. 4. – Rozvojové cíle tisíciletí

Příloha č. 1 Rozdělení světa podle HDI (rok 2007)

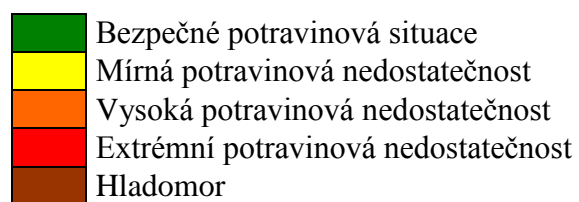
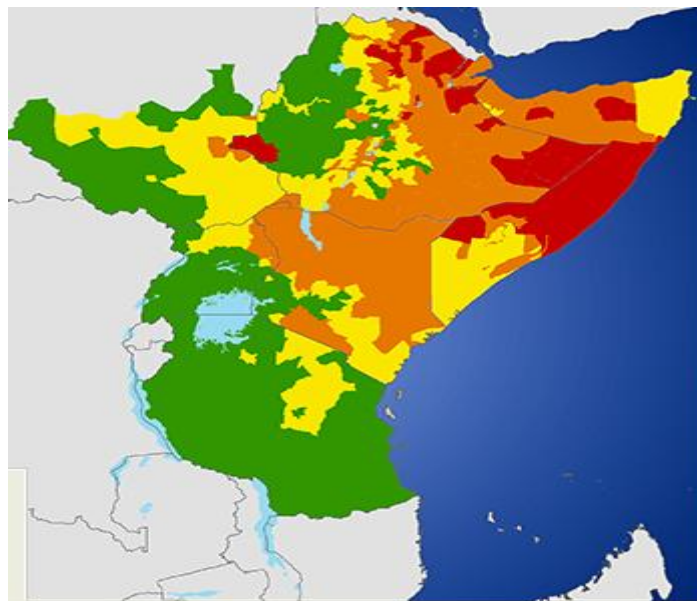
Zdroj: Human development reports [39].

Příloha č. 2 – Degradace půd ve světě

Zdroj: UNEP [77]

Příloha č. 3. - Stav potravinové dostupnosti v zemích východní Afriky

Zdroj: FEWSNET [31]

Příloha č. 4 – Rozvojové cíle tisíciletí

1. Odstranit extrémní chudobu a hlad

- snížit na polovinu počet extrémně chudých lidí (žijících z prostředků, které se rovnají, nebo jsou nižší než jeden dolar na den)
- snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem

2. Zpřístupnit základní vzdělání pro všechny

- zajistit, aby všechny děti, chlapci i dívky, absolvovaly plné základní vzdělání

3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen

- do roku 2005 odstranit rozdíly v přístupu mužů a žen k základnímu a vyššímu vzdělání a do roku 2015 dosáhnout téhož na všech úrovních vzdělání

4. Omezit dětskou úmrtnost

- snížit o dvě třetiny míru úmrtnosti u dětí mladších 5 let

5. Zlepšit zdraví matek

- snížit o tři čtvrtiny míru úmrtnosti matek

6. Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem

- zastavit šíření HIV/AIDS a snižovat procento nově nakažených
- zastavit šíření malárie a dalších závažných chorob a snížit míru jejich výskytu

7. Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí

- začlenit principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů; zvrátit proces ubývání přírodních zdrojů
- snížit na polovinu podíl lidí, kteří nemají trvalý přístup k nezávadné pitné vodě
- do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek alespoň 100 milionů lidí přebývajících v chudinských předměstích velkoměst (slumech)

8. Vytvořit globální partnerství pro rozvoj

- rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na pravidlech, zajistit jeho předvídatelnost a nediskriminační charakter. To zahrnuje i dobré způsoby výkonu vlády a správy, rozvoj a snižování chudoby na úrovni států i na mezinárodní úrovni
- zabývat se otázkou zvláštních potřeb nejméně rozvinutých zemí. To zahrnuje odstranění cel a kvót pro jejich export, rozsáhlé oddlužení vysoce zadlužených zemí a navýšení rozvojové pomoci zemím, které prokázaly svou odhodlanost řešit problém chudoby
- zabývat se zvláštními potřebami vnitrozemských a malých ostrovních rozvojových zemí
- prostřednictvím opatření na úrovni států i na mezinárodní úrovni komplexně přistupovat k problémům zadlužených zemí a vytvořit dlouhodobou perspektivu jejich řešení

Zdroj: Millenium development goals indicators [53].